

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΙΕΡΕΙΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΕΤΟΣ ΝΑ' • ΤΕΥΧΟΣ 3 • ΜΑΡΤΙΟΣ 2002



ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟΠΝΟΟ ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΤΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΑΚΡΗ

Ευαγγέλου Δ. Θεοδώρου σελ. 3-5

«ΦΩΣ ΧΡΙΣΤΟΥ ΦΑΙΝΕΙ ΠΑΣΙ» ΚΑΙ «ΚΑΤΕΥΘΥΝΘΗΤΩ» ΣΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΗΓΙΑΣΜΕΝΩΝ ΔΩΡΩΝ

Παναγιώτη Ί. Σκαλτσή σελ. 6-9

Η «ΑΝΑΣΤΑΣΗ» ΤΟΥ ΡΑΣΚΟΛΝΙΚΟΦ ΣΤΟ «ΕΓΚΛΗΜΑ ΚΑΙ ΤΙΜΩΡΙΑ» ΤΟΥ ΝΤΟΣΤΟΓΙΕΦΣΚΙ

Μιχάλη Μακράκη,
Καθηγητού Πανεπιστημίου σελ. 10-11

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟ ΚΑΙ '21

Πρωτοπρ. Γεωργίου Μεταλληνού,
Καθηγητού Πανεπιστημίου σελ. 12-13

ΤΟ ΛΑΒΑΡΟ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ

π. Ά. Χ. σελ. 14

Η ΚΗΡΥΞΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

Άρχιμανδρίτου Άγαθαγγέλου Χαραμαντίδη σελ. 15-17

Η ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΤΑΤΑΡΝΗΣ

Άρχιμανδρίτου Δοσιθέου σελ. 18-19

Η ΒΙΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Άλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου,
Καθηγητού Πανεπιστημίου σελ. 20-21

Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ειρήνης Οικονομίδου σελ. 22-24

Ο ΠΡΩΤΟΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΑΛΛΗΝΔΡΑΣ (Ο ΜΕΛΙΧΙΟΣ ΚΑΙ ΜΕΛΩΔΙΚΟΣ)

Πρωτοπρ. Νικολάου Σκιαδαρέση σελ. 25-26

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

σελ. 27-29

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΝ

σελ. 29

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

σελ. 30

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΙΓΜΙΟΤΥΠΑ

σελ. 31



ΕΞΩΦΥΛΛΟ

«Τό κρυφό σχολειό»
(Νικόλαος Γύζης)

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

Μηνιαίο περιοδικό για τους ιερείς

Ιωάννου Γενναδίου 14, 115 21 ΑΘΗΝΑ

Τηλ: 72.18.308, Fax: 72.18.336

Διεύθυνση Διαδικτύου της Έκκλησίας

<http://w.w.w.ecclesia.gr>

Ηλεκτρονική διεύθυνση:

e-mail: iera-synodos@ecclesia.gr

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ

του Άρχιεπισκόπου Άθηνών και πάσης
Έλλάδος κ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Υπό του Κλάδου Έκδόσεων
της Έπικοινωνιακής και Μορφωτικής
Υπηρεσίας της Έκκλησίας της Ελλάδος

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ

Ευάγγελος Π. Λέκκος

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

Ευάγγελος Δ. Θεοδώρου

Όμ. Καθηγητής Παν/μίου Άθηνών
Τακτικό μέλος της Ευρωπαϊκής Ακαδημίας
των Έπιστημών και των Τεχνών

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Άριστομένης Ματσάγγας, Διδάκτωρ Παν/μίου

ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Χρήστος Καραγιάννης, Μ. Th.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ-ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ
-ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΙ-ΕΚΤΥΠΩΣΗ-ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ

<http://www.livanis.gr>

Σόλωνος 98 - 106 80 Άθήνα

Τηλ.: 010 3661200, Fax: 010 3617791

Τὸ μεγαλόπνοο ἀνακαινιστικὸ ἔργο τοῦ πατρὸς Γεωργίου Μακρῆ

Δ'

Τοῦ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

12. Ὁ παπα-Μακρῆς θεωροῦσε τὴν οἰκογένεια ὡς τὸ κατ' ἔξοχὴν φυτώριο τῆς λειτουργικῆς μορφώσεως καὶ ἀγωγῆς καὶ τῆς δημιουργίας μυσταγωγικῆς καὶ ἀναγωγικῆς ἀτμοσφαιράς. Ἡ προσευχὴ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας, ὡς ἐκήρυττε, πρέπει νὰ τροχοδρομηθῆται πάνω στὸ πνεῦμα τῶν ἐκκλησιαστικῶν λειτουργικῶν βιβλίων καὶ στοὺς ἱεροὺς ὕμνους τῆς Ἐκκλησίας. Χαρακτηριστικῶς ὁ φωτισμένος ἱερεὺς ἔγραφε τὰ ἑξῆς: «Πόσον ὠραία ἢ παλαιὰ παράδοσις τῆς ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς οἰκογενείας, νὰ ἀνάπητῃ ἡ οἰκοκυρὰ τὸ πρῶτ' τὴν κανδήλαν τοῦ Ἱεροῦ Εἰκονοστασίου της, νὰ θυμιάζῃ καὶ νὰ λέγῃ ὀλίγας προσευχάς, ὅσας γνωρίζει! Καὶ πάλιν εἰς τὰ Ἑσπερινά, ὅταν ἢ καμπάνα τῆς Ἐκκλησίας σημαίνῃ, νὰ θυμιάζῃ καὶ πάλιν καὶ νὰ ψελλίζῃ μίαν ἢ δύο προσευχάς ἢ τὸ “Καταξίωσον” ἢ ὅ,τι ἄλλο γνωρίζει! Πόσον ὠραία εὐωδίαζε τότε — θυμᾶμαι — ἀπὸ λιβάνι ὁ δρόμος αὐτὴν τὴν ὥραν, ὅταν, παιδι ἀκόμη, ἐπήγαίνα εἰς τὸ Σχολεῖον ἢ ἐγύριζα ἀπὸ αὐτό! Ὠραῖαι ἱεραὶ παραδόσεις τῆς ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς οἰκογενείας, πῶς ἔπρεπε ποτέ νὰ μὴ σᾶς ξεχάσωμεν! Καὶ ἀκόμη τὸ βράδυ, πόσον κατανυκτικὸν νὰ βλέπῃ κανεὶς τὴν ὀρθόδοξον χριστιανικὴν οἰκογένειαν ἐμπρὸς εἰς τὰς ἱεράς Εἰκόνας νὰ λέγῃ τὸ Ἀπόδειπνον καὶ τὰς παραμονὰς τῆς Μεταλήψεως νὰ διαβάξῃ τὴν “Θεῖαν Μετάληψιν” καὶ εἰς μίαν θλίψιν, εἰς μίαν ἀρρωστίαν νὰ ψάλλῃ τὴν Παράκλησιν! Πόσοι ποὺ ἠθέλησαν νὰ νεωτερίσουν καὶ νὰ ἀφήσουν τοὺς τύπους δὲν ἔμειναν εἰς τὸ τέλος γυμνοὶ καὶ ψυχροί, χωρὶς καμμίαν προσευχήν!».

Χαρακτηριστικὴ εἶναι καὶ ἡ ὑπόδειξις, τὴν ὁποία κάνει ὁ παπα-Μακρῆς, γιὰ τὸν καταρτισμὸ τοῦ «Τετραδίου προσευχῶν»: «Εἶναι ἀλήθεια, —γράφει—, ὅτι οἱ παλαιότεροί μας εἶχαν περισσότερα βιβλία ἢ Συνόψεις προσευχῶν, τὰ ὁποία τώρα ἢ ἐξέλιπον ἢ ἔνεκα τῆς γλώσσης των ἔγιναν ἄχρηστα. Ἄλλ' ὅμως καὶ μέ τὰ ὑπάρ-

χοντα μόνον ἠμπορεῖ ὁ εὐσεβὴς Χριστιανός, μέ τὴν πείραν του καὶ μέ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Πνευματικοῦ του νὰ καταρτίσῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν του ἓνα “Τετράδιον προσευχῶν”, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ ἔχῃ, ἐρανισμένας ἀπὸ τὰ Ἐκκλησιαστικά Βιβλία, ὅσας προσευχάς ἠμπορεῖ νὰ χρησιμοποιοῦ δι' ὅλας τὰς ὥρας ἀκολουθιῶν τῆς ἡμέρας, ποὺ ὀρίζει ἢ ἀγία Ἐκκλησία ἢ καὶ ἀκόμη ὁποῖαν ἀνδότητε ἄλλην προσευχὴν ὠφέλιμον θὰ εὑρίσκει εἰς εὐσεβῆ βιβλία. Θὰ εἶχεν οὕτω μίαν ἰδικὴν του “Σύνοψιν προσευχῶν” ἢ μᾶλλον ἓνα “Μικρὸν Ὁρολόγιον”, ὅπως ὑπῆρχε παλαιότερα, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἄλλο τῆς Ἐκκλησίας ὠνομάσθη πρὸς διάκρισιν “Μέγα Ὁρολόγιον”».

13. Ὁ πατὴρ Γεώργιος Μακρῆς διακρίθηκε καὶ γιὰ τὴν ξεχωριστὴ προσφορά του στὰ νεῖατα. Ὡς θεολόγος ἐκπαιδευτικὸς συνεργάσθηκε ἄριστα στὸν Πειραιᾶ μέ τὸν Γυμνασιάρχῃ καὶ Λυκείαρχῃ Ἰάκωβο Δραγάτση. Ἐτσι ἄφησε ζωντανὸ ὑπόδειγμα ἐφημερίου, ὁ ὁποῖος μέσα στὸ λαμπρὸ πρωτογενὲς ἀγιαστικὸ καὶ μυστηριακὸ τοῦ ἔργο ἐνέταξε δευτερογενῶς καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὴ σχολικὴ ἐκπαίδευσιν, στὴν ὁποία ὑπηρετοῦσε καὶ ἡ ἐκλεκτὴ σύζυγός του.

Ὁ παπα-Μακρῆς δὲν ἦταν μόνον ὁ ἐμπνευσμένος καὶ συναρπαστικὸς Καθηγητὴς τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν. Ἐπὶ πλέον ἴσχυαν καὶ γι' αὐτὸν ὅσα πρὸ 46 ἐτῶν ἐπισημάναμε σὲ κύριον ἄρθρο μας στὸ παρὸν περιοδικὸ ὑπὸ τὸν τίτλο «Οἱ ἱερεῖς καὶ ἡ ἐκπαίδευσιν» (περ. «Ἐφημέριος», 1 Ὀκτωβρίου 1956, σσ. 577-578): «Ἐνας ἱερεὺς ἄξιός τῆς ἀποστολῆς του, ὅπως δὴποτε θὰ εὑρίσκει τὸν τρόπο νὰ ἀσκῆσῃ εὐεργετικὴ ἐπίδρασι σὲ πλείστους τομεῖς τοῦ σχολικοῦ ἔργου τῆς ἐνορίας του. Στὰ ζητήματα λ.χ. τῆς συνεργασίας σχολείου καὶ οἰκογενείας, τοῦ ποιοῦ τῶν μελῶν τῆς σχολικῆς ἐφορείας, τῆς ἐποπτείας τῆς λειτουργίας τῶν σχολείων..., τῆς διοργανώσεως τῶν σχολικῶν οἰκοτροφείων κλπ., ὁ καλὸς ἐφημέριος θὰ

μπορούσε να βρῆ πλείστα σημεία έπαφῆς, για να αναμιχθῆ κατά τρόπον ευεργετικόν».

Ο πατήρ Γεώργιος Μακρῆς κατά τὰ τελευταία ἔτη πρό τῆς ἐκρήξεως τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου υπῆρξεν ὁ έμπνευστής καὶ πνευματικός σύμβουλος καὶ καθοδηγητής τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ἰδρύματος «Χριστιανικῆς καὶ Ἑλληνοπρεποῦς Μορφώσεως». Γενικῶς, ὅπως τόνισε ὁ ἀείμνηστος Καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν μακαριστός Παναγιώτης Μπρατσιώτης, ὁ παπα-Μακρῆς «ἤσκησε σπανίαν γοητείαν καὶ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς Πειραικῆς Νεολαίας».

14. Γνωστή εἶναι καὶ ἡ σύνδεσις τοῦ παπα-Μακρῆ με τὴν «Χριστιανικὴ Ὁργάνωσι Νέων» (Χ.Ο.Ν.) Πειραιῶς. Ἡ Ὁργάνωσις αὐτὴ εἶχεν ἰδρυθῆ ὑπὸ τὴν προοδευτικὴ ἐπίδρασι τῆς διεθνοῦς ὀργανώσεως Χ.Α.Ν., ἀλλὰ χειραφετήθηκε ἀπὸ αὐτήν, ἀνεξαρτητοποιήθηκε καὶ ἐξελίχθηκε σὲ δυναμικὴ ἑλληνορθόδοξη κίνησι νέων με ἐκκλησιαστικὸ φρόνημα. Στὴν ἐξέλιξι αὐτὴ συνετέλεσαν ἐκλεκτὰ δυναμικὰ νεαρὰ πνευματικὰ τέκνα τοῦ π. Γεωργίου Μακρῆ, πού ἀργότερα ἀνεδείχθησαν σὲ σημαντικούς παράγοντες τῆς καθ' ὅλου χριστιανικῆς κινήσεως, ὅπως λ.χ. οἱ γνωστοὶ θεολόγοι Ἰωάννης Τιμαγένης καὶ Νικόλαος Μπουγάτσος· ὁ ἀείμνηστος ἀδελφὸς τοῦ δευτέρου δικηγόρος Γεώργιος Μπουγάτσος· ὁ μακαριστὸς δικηγόρος Ἰωάννης Μόσχος, πού συνδέθηκε με τὸν Χριστό, τὴν Ἐκκλησία καὶ τὸν παπα-Μακρῆ, ἔλκυσθῆς ὡς στρατιώτης ἀπὸ τὸ φωτεινὸ παράδειγμα τοῦ συστρατιώτη του (στὸ Ναυτικὸ) καὶ φίλου του Γεωργίου Μπουγάτσου, ὁ ὁποῖος στὸ θάλαμο τοῦ στρατῶνος μελετοῦσε ἐντατικῶς τὴν Ἁγία Γραφή· ὁ μετέπειτα νομικὸς σύμβουλος Ἰ. Μονῶν δικηγόρος Γεώργιος Παρασκευόπουλος κ.ἄ.

Ὅλοι αὐτοί, ὑπὸ τὴν στοργικὴ ἐποπτεία τοῦ παπα-Μακρῆ καὶ ὑπὸ τὴν ὤθησι κριτικῶν συμβουλῶν καὶ παραινέσεων τοῦ συνδεομένου με αὐτοὺς διαπρεποῦς Ἀλεξάνδρου Τσιριντάνη, συνετέλεσαν στὸ νὰ ἀναδειχθῆ ἡ Χ.Ο.Ν. σὲ θαλερὸ πειραικὸ φυτώριο ἑλληνορθόδοξου ἀγωγῆς καὶ μορφώσεως καὶ σὲ ἀκτινοβόλο ἐστία κοινωνικῆς προσφορᾶς μέσα στὶς τάξεις τῶν νέων καὶ τῶν μαθητῶν, για τοὺς ὁποίους ὠργάνωσε λ.χ. δωρεὰν φροντιστήρια καὶ ὑποδειγματικὲς πρωτοποριακὲς κατασκηνώσεις.

Ἐκ τῆς Χ.Ο.Ν. ξεκίνησε κατὰ μέγα μέρος καὶ

ἡ κατακτήσασα τὶς μεγάλες ἱεραποστολικὲς κινήσεις ἰδέα τῆς ὀργανώσεως καὶ ὑπὸ αὐτῶν θαυμασιῶν κατασκηνώσεων για νέους καὶ νεάνιδες. Μεγάλῃ ὤθησι πρὸς τὴν κατεύθυνσι αὐτὴ δόθηκε τὸ 1940, ὅταν πολλὰ ἐκλεκτὰ μέλη τοῦ κατὰ τὰ χρόνια τῆς Κατοχῆς μετασχηματισθέντος στὴν «Χριστιανικὴ Φοιτητικὴ Ἐνωσι» (Χ.Φ.Ε.) «Ἀκαδημαϊκοῦ Κοινωνικοῦ Συνδέσμου», πού ἤκμαζε ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἀδελφότητος «Ζωή», ἔγιναν ὡς φοιτητὲς ὁμαδικῶς δεκτοὶ στὴν Κατασκηνῶσι τῆς Χ.Ο.Ν. στὸν παραθαλάσσιο πευκῶνα τοῦ Σκαρραμαγκᾶ. Ὁ γράφων ἐνθυμεῖται πόσον οἱ ἐξ αὐτῶν φίλοι του φοιτητὲς (λ.χ. οἱ ἀείμνηστοι Ρωμανὸς Σαραντίδης καὶ Κωνσταντῖνος Μουρατίδης, οἱ Σάββας Ἀγουρίδης καὶ Ἐμμανουήλ Χατζηεμμανουήλ) εἶχαν ἐνθουσιασθῆ ἀπὸ τὴν θαυμαστὴ ὀργάνωσι καὶ μορφωτικὴ ἀποστολὴ τῆς κατασκηνώσεως αὐτῆς, εἶχαν γοητευθῆ ἀπὸ τὴ γνησία διακοινωνικὴ συμπεριφορὰ τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ἰωάννου Μόσχου καὶ Ὑπαρχηγοῦ τῆς Νικολάου Μπουγάτσου καὶ εἶχαν γίνει διαπρύσιοι κήρυκες τῆς ἀνάγκης ἰδρύσεως κατασκηνώσεων καὶ ἀπὸ τὴν ἰδικὴ τους χριστιανικὴ φοιτητικὴ κίνησι. Ἦταν τόσο ἐύγλωττοι στὴν προβολὴ τοῦ αἰτήματός των, τὸ ὅποιο ὁ παραθερίζων στὴν Ἁγία Παρασκευὴ πατήρ Γεώργιος Μακρῆς καὶ ὁ Καθηγητής Ἀλέξανδρος Τσιριντάνης εἶχαν προβάλει ἐπίσης στὸν ἀείμνηστο πατέρα Σεραφεῖμ Παπακώστα, ὥστε γρήγορα ὁ σχετικῶς ἔμπειρος Ἰωάννης Μόσχος ἐκλήθη για νὰ βοηθήσῃ στὴν πραγμάτωσι τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ μεταλαμπαδεύοντας τὴν φωτεινὴ ἐμπειρία του ἀπὸ τὶς διευθυνόμενες ἀπὸ αὐτὸν κατασκηνώσεις τῆς Χ.Ο.Ν. Ἔτσι ἡ Χ.Ο.Ν. συνετέλεσε στὴν περαιτέρω ἐξάπλωσι τῶν χριστιανικῶν κατασκηνώσεων.

Τὰ «Δίπτυχα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» ἀναφέρουν ὅτι ἡ δρᾶσις τῆς Χ.Ο.Ν. συνεχίζεται ἕως σήμερα. Ἄς προσθέσωμε ὅτι αὐτὴ ἐξακολουθεῖ ἐκ παραδόσεως νὰ καθοδηγῆται ἕως σήμερα πνευματικῶς ἀπὸ τοὺς διαδόχους τοῦ παπα-Μακρῆ στὴν πνευματικὴ ἡγεσία τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθείσης «Χριστιανικῆς Ἀδελφότητος Ἐποικοδομῆς καὶ Ἐλπίδος» (Χ.Α.Ε.Ε.), τῆς ὁποίας σήμερα πολλὰ στελέχη εἶναι πρῶην μέλη τῆς Χ.Ο.Ν. καὶ συνεργάζονται καὶ πρέπει νὰ συνεργάζονται ἀρμονικῶς με τὴν ἀκτινοβολοῦσα Ἱ. Μητρόπολι Πειραιῶς.

15. Ὁ πατήρ Γεώργιος Μακρῆς ἀνοίγει διάπλατα τὶς πόρτες τῆς «κατ' οἶκον Ἐκκλησίας» τοῦ στὰ πνευματικά του τέκνα, τὰ ὅποια ὡς ἡ «ὄρνις τὰ νοσσία ἐαυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας» (Μαθ. κγ', 32) συγκέντρωνε στὸ σαλόνι τοῦ σπιτιοῦ του σὲ ὀλιγάριθμες ὁμάδες. Οἱ συγκεντρώσεις αὐτὲς ἦσαν τὸ θερμοκήπιο καὶ ὁ πρωταρχικὸς πυρῆν τῆς ἀναπτύξεως τῆς συστηματικῆς ἀγιαστικῆς μελέτης τῆς Ἁγίας Γραφῆς σὲ ξεχωριστὲς μικρὲς ὁμάδες ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν.

Οἱ ὁμάδες αὐτὲς ἀνανεωμένες μὲ νέα πρόσωπα λειτουργοῦν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς καρποφόρου «Χριστιανικῆς Ἀδελφότητος Ἐπικοινωνίας καὶ Ἐλπίδος» (Χ.Α.Ε.Ε.), τὴν ὁποῖαν ὁ πατήρ Γεώργιος Μακρῆς ἴδρυσε τὸ 1920. Στὰ πλαίσια τῆς παραδόσεως, τὴν ὁποία δημιούργησε ὁ φωτισμένος αὐτὸς κληρικὸς, ἡ Χ.Α.Ε.Ε., ὑπὸ τὶς εὐλογίες τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Πειραιῶς κ. Καλλινίκου, — μὲ τοὺς κύκλους τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ μὲ τὴν προώθησι τοῦ σεμινοῦ, ἀλλὰ γεμάτου ἀπὸ ἐκλεκτὴν οἰκοδομητικὴ ὕλη περιοδικοῦ «Πορεία», ποῦ ἐκδίδεται μὲ φροντίδα δεσποινίδων τῆς Χ.Ο.Ν. καὶ προερχομένων ἐξ αὐτῆς κυριῶν μελῶν τοῦ γυναικείου τμήματος τῆς Ἀδελφότητος—, ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερα νὰ εἶναι ἐστία φωτὸς καὶ φυτῶριο θαλαρᾶς πνευματικῆς ζωῆς μέσα στὴν Πειραικὴ κοινωνία. Τὰ δύο διακεκριμένα ἀπ' ἀλλήλων τμήματα τῆς Ἀδελφότητος αὐτῆς, τὸ ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν, ὑποδιαιροῦνται σὲ ὁμοιογενεῖς μικρὲς ὁμάδες πνευματικῆς ἀσκήσεως, χριστιανικῆς οἰκοδομῆς, συμμελέτης, συμπροσευχῆς, ἀλληλεπιδράσεως καὶ ἀσκήσεως τῶν ἔργων τῆς ἀγάπης.

Ὁ πατήρ Γεώργιος εἰσήγαγε τὸ σύστημα τῆς κατὰ τμήματα μελέτης ὁλοκλήρου τῆς Ἁγίας Γραφῆς, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἔχουν τὰ πνευματικὰ τέκνα του, τὸ καθένα κατ' ἴδιαν καὶ γενικῶς ὅλοι καθημερινῶς, κοινὸ ὠρισμένο μέρος τοῦ Θείου Λόγου, τὸ ὁποῖο ἀναγινώσκοντες καθ' ἑκάστην, εἰ δυνατὸν σὲ μία κοινῶς καθωρισμένη ὥρα, ὅπουδήποτε καὶ ἂν βρίσκωνται, νὰ εὐχωνται συγχρόνως ὑπὲρ φωτισμοῦ καὶ πνευματικῆς προκοπῆς ἀλλήλων. Τὸ σύστημα αὐτὸ τῆς καθημερινῆς μελέτης κοινῶν γιὰ ὅλους περικοπῶν τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἄρχισε ἀπὸ τὸν Ἰανουάριον 1942 νὰ ὑποδεικνύεται καὶ ἐφαρμόζεται σὲ εὐρεῖς χριστιανικοὺς κύκλους τῆς πατρίδος μας.

16. Εἶναι ἀναμφίβολον, ὅτι ἡ ἀναπτύχθεισα κατὰ τὶς τελευταῖες δεκαετίες ἀγιαστικὴ μελέ-

τη τῆς Ἁγίας Γραφῆς στὸν τόπο μας ὀφείλει πολλὰ στὴν ὠστικὴ καὶ προωθητικὴ ἐπίδρασι τοῦ παπα-Μακρῆ, ὁ ὁποῖος καὶ στὸν τομέα αὐτὸ εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς πρωτοπόρους. Πιθανῶς ὁ Γεώργιος Μακρῆς ὡς νεαρὸς εἶχε δεχθῆ κάποια ἐπίδρασι ἀπὸ προτεσταντικούς κύκλους τοῦ Πειραιῶς γιὰ τὴν κατανόησι τῆς ἀνάγκης τῆς μελέτης τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἀλλὰ ἡ μορφολογικὴ αὐτῆ ἐπίδρασις γρήγορα ὀρθοδοξοποιήθηκε ἀπὸ τὴ φωτεινὴ κριτικὴ διάνοιά του. Γι' αὐτὸ ὄχι μόνον ὑπέγραψε λίβελλο ἐναντίον τοῦ Προτεσταντισμοῦ, ἀλλὰ καὶ στὰ κηρύγματα καὶ δημοσιεύματά του ἐπανειλημμένως μὲ βιβλικὰ ἐπιχειρήματα ὑπεδείκνυε τὶς πλάνες τῶν Διαμαρτυρομένων.

17. Διάδοχοι τοῦ παπα-Μακρῆ στὴν πνευματικὴ ἡγεσία καὶ ἐμφύχωσι τῆς Χ.Α.Ε.Ε. ὑπῆρξαν ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Ναυπακτίας κυρὸς Δαμασκηνὸς Κοτζιάς, ὁ ὁποῖος ἀνανέωσε τοὺς καταλόγους τῶν καθ' ἡμέραν μελετωμένων ἀπὸ τὰ μέλη τῆς Ἀδελφότητος περικοπῶν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, καί, μετὰ τὴν πρὸς Κύριον ἐκδημία αὐτοῦ, ὁ σημερινὸς Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος τῆς Γ' Ἀρχιερατικῆς Περιφέρειας τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Πειραιῶς αἰδεσιμολογιώτατος Πρωτοπρεσβύτερος π. Γεώργιος Κρητικὸς, ὁ ὁποῖος τὴν 5η Φεβρουαρίου 2002 ἐπαξίως τιμήθηκε ἀπὸ τὴν Δ. Ἱ. Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μὲ τὸν Χρυσοῦν Σταυρὸν τοῦ Ἀπ. Παύλου γιὰ τὸ ποιμαντικὸ, κηρυκτικὸ καὶ ἱεραποστολικὸ του ἔργο, μέσα στὸ ὁποῖο ιδιαίτερη θέσι κατέχει ἡ φωτισμένη ἀπὸ αὐτὸν καθοδήγησις καὶ ἐμφύχωσις τῆς ἰδρυθείσης ἀπὸ τὸν παπα-Μακρῆ Χ.Α.Ε.Ε.

Ὁ π. Γεώργιος Κρητικὸς, ποῦ ἔχει σήμερα τὴν πνευματικὴ ἡγεσία τοῦ ἀνδρικοῦ καὶ τοῦ γυναικείου τμήματος τῆς Ἀδελφότητος αὐτῆς, ἐνσαρκώνει μέσα στὴν οἰκογένειά του τὸ ὑπὸ τοῦ παπα-Μακρῆ προβληθέν ἰδεῶδες τῆς ἐναρμονίσεως τῆς δράσεως τῶν ἐγγάμων καὶ ἀγάμων ἱερέων, δοθέντος ὅτι ὁ υἱὸς του πανοσιολογιώτατος Ἀρχιμανδρίτης π. Μεθόδιος Κρητικὸς, ἱεροκήρυξ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Πειραιῶς, εἶναι ἰδρυτῆς καὶ Ἡγούμενος τοῦ Ἱεροῦ Ἡσυχαστηρίου «Ἀναστάσιος Χριστοῦ».

Στὸ ἐπόμενο Ε' ἄρθρο μας θὰ περατώσωμε τὰ ἀφορῶντα στὴν πολυσχιδῆ δρᾶσι καὶ ἀκτινοβολία τοῦ παπα-Μακρῆ.

«Φῶς Χριστοῦ φαίνει πᾶσι» καὶ «Κατευθυνθήτω» στὴ Λειτουργία τῶν Προηγιασμένων Δώρων

Τοῦ Παναγιώτη Ἰ. Σκαλτσῆ

Ἀπὸ τὰ ὠραιότερα στοιχεῖα τῆς Προηγιασμένης, χαρακτηριστικὰ τῆς Λειτουργίας αὐτῆς ὡς ἑσπερινῆς σύναξης, εἶναι ὁ σταυροειδῆς φωτισμὸς-εὐλογία¹ τοῦ λαοῦ μὲ τὴ σχετικὴ ἐκφώνηση «*φῶς Χριστοῦ φαίνει πᾶσι*», καὶ ἡ ψαλμωδία τοῦ «*Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου...*»² μετὰ ἀπὸ τὰ ἀναγνώσματα.

Τὸ πρῶτο λέγεται ἀπὸ τὸν ἱερέα μαζί μὲ τὸ «*Σοφία ὀρθοί*»³ μετὰ τὸ Παλαιδιαθητικὸ ἀνάγνωσμα ἀπὸ τῆ Γένεση, τὸ δεύτερο προκειμένο πὺ ἀκολουθεῖ, καὶ τὸ «*Κέλευσον*» πὺ λέγει ὁ ἀναγνώστης.⁴ Τότε ὁ ἱερέας κρατώντας θυμιατὸ στὸ δεξιὸ χέρι καὶ λαμπάδα, «*μανουάλιον μετὰ κηροῦ*», στὸ ἀριστερό, στέκεται μπροστὰ στὴν Ἁγία Τράπεζα καὶ φωτίζει σταυροειδῶς τὸ λαό, λέγοντας τὸ «*Σοφία ὀρθοί*». Κατόπιν σφραγίζει σταυροειδῶς πάλι τὸ λαό, λέγοντας τὸ «*φῶς Χριστοῦ φαίνει πᾶσι*».⁵

Γιὰ τὴ λειτουργικὴ καὶ θεολογικὴ σημασία αὐτῆς τῆς εὐλογίας ἔχουν ἐκφρασθεῖ διάφορες ἀπόψεις. Κατὰ μίαν ἐρμηνεία τὸ «*φῶς Χριστοῦ...*» ἀναφέρεται στὰ ἀναγνώσματα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τῶν ὁποίων οἱ συγγραφεῖς φωτίσθησαν καὶ ἐμπνεύσθησαν ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ. Ἐπομένως, πρέπει νὰ σχετισθοῦν μὲ τὸ ἀληθινὸ φῶς τῆς θεογνωσίας πὺ πηγάζει ἀπὸ τὸ Χριστὸ καὶ νὰ ἐρμηνευθοῦν στὴν προοπτικὴ τοῦ εὐαγγελικοῦ φωτός.⁶

Ὁ Σμέμαν μιλά γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τῶν προφητειῶν στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ⁷, καὶ ὁ ἅγιος Συμεὼν Θεσσαλονίκης δικαιολογεῖ τὴν ἔνταξη τῆς ἐν λόγῳ φράσης μεταξὺ τῶν δύο ἀναγνωσμάτων ὡς ἐξῆς: «*Ἡ μὲν Γένεσις τὰ ἀπαρχῆς διηγείται, τὴν δημιουργίαν τῶν ὄντων καὶ τὴν ἐκπτώσιν τοῦ Ἀδάμ. Ἡ Παροιμία δὲ αἰνιγματωδῶς τὰ περὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐκδιδάσκει καὶ τοῖς δι' αὐτοῦ υἰοθετηθεῖσι παραινεῖ, ὡσπερ υἱοῖς, καὶ Σοφίαν αὐτὸν τὸν Υἱὸν ὀνομάζει καὶ οἶκον οἰκοδομησάμενον αὐτῆ λέγει, τὸ*

πανάγιον αὐτοῦ σῶμα, ... καὶ φῶς ἐστὶ τὰ ἄνω καὶ τὰ κάτω φωτίζων».⁸

Τὸ αἰσθητὸ, λοιπόν, φῶς πὺ εὐλογεῖται καὶ ἀνάπτει τὴν ὥρα αὐτῆ γίνεται τύπος τοῦ Χριστοῦ, τῆς Σοφίας τοῦ Θεοῦ, γιὰ τὴν ὁποίαν «*αἰνιγματωδῶς*» κάνουν λόγο οἱ Παροιμίαις⁹ «*ὅτι δὲ τύπον τοῦ ἀληθινοῦ φωτός Ἰησοῦ Χριστοῦ σημαίνει τοῦτο τὸ φῶς*».¹⁰

Ὅρισμένοι ἐπίσης συνδέουν τὸ «*φῶς Χριστοῦ...*» μὲ τοὺς κατηχουμένους καὶ κυρίως τοὺς φωτιζομένους, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τὰ μέσα τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς προετοιμαζόνταν γιὰ τὸ βάπτισμα πὺ γινόταν τὸ βράδυ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου. Τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ «*φαίνει πᾶσι*», καὶ περισσότερο στοὺς φωτιζομένους,¹¹ τῶν ὁποίων μάλιστα σὲ μία εὐχὴ ζητεῖται ὁ καταναγασμὸς τῆς διάνοιάς των.¹² «*Τὸ φῶς τοῦ βαπτίσματος, ἐνσωματώνοντας τοὺς κατηχουμένους στὸ Χριστό, θὰ ἀνοίξει τὸ νοῦ τους στὴν κατανόηση τῶν ρημάτων Του*».¹³

Ὁ συσχετισμὸς αὐτὸς ὅμως, σημειώνει ὁ καθηγητῆς Ἰωάννης Φουντούλης, εἶναι ἐντελῶς ἐξωτερικὸς: «*Στὴν ἑσπερινὴ σύναξι δὲν παρίσταται μόνον οἱ κατηχούμενοι καὶ οἱ φωτιζόμενοι, ἀλλὰ καὶ οἱ πιστοί. Τὸ “φῶς Χριστοῦ” ἐξ ἄλλου λέγεται σ’ ὅλες τὶς Προηγιασμένες καὶ πρὸ τῆς Τετάρτης τῆς Μεσονηστισίμου ἑβδομάδος ἡμέρες, κατὰ τὶς ὁποῖες δὲν παρίσταται ἡ τάξις τῶν φωτιζομένων, γιὰ δὲν εἶχε ἀκόμη συγκροτηθεῖ. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν Ἰ αἰῶνα, ὅποτε γιὰ πρώτη φορὰ ἀπαντᾶ τὸ “φῶς Χριστοῦ...” στὴν Προηγιασμένη¹⁴, οἱ διακρίσεις τῶν τάξεων τῶν κατηχουμένων εἶχαν πιά ἀτονήσει*».¹⁵

Οἱ ρίζες ἐπομένως τῆς λειτουργικῆς αὐτῆς πράξης θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν ἀλλοῦ, καὶ ὅπως δὴποτε στὸ ἀρχαϊκότερο ἔθος, κατὰ τὸ ὁποῖο ἡ ὑποδοχὴ τοῦ φωτός, τὸ ἀνάμμα τῶν λύχνων στὴν ἑσπερινὴ σύναξη τῆς Ἐκκλησίας συνοδεύεται μὲ ὕμνους, εὐλογίες καὶ ἐπευφημίες.

Για τή συνήθεια αυτή μιλοῦν σαφέστατα ὁ Τερτυλλιανός,¹⁶ ὁ Ἰππόλυτος Ρώμης¹⁷ κ.ἄ.¹⁸ Χαρακτηριστική βεβαίως εἶναι ἡ μαρτυρία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, σύμφωνα μέ τήν ὁποία οἱ Πατέρες μας ὑποδέχονταν «τὴν χάριν τοῦ ἑσπερινοῦ φωτός» ὄχι σιωπηλά, ἀλλὰ μέ εὐχαριστία καὶ μέ σχετικό ὕμνο, τὴν «ἀρχαίαν φωνήν», τὸ γνωστὸ δηλαδή τροπάριο τοῦ Ἐσπερινοῦ, «φῶς ἱλαρόν», πού τὸ ἔλεγε ὁ λαός.¹⁹

Ἀνάλογη ἐπευφημία κατὰ τὴν ὑποδοχή καὶ εὐλογία τοῦ ἑσπερινοῦ φωτός εἶναι καὶ τὸ «φῶς Χριστοῦ φαίνει πᾶσι», πού διασώθηκε στὴν Προηγιασμένη ὡς κατάλοιπο τῆς ἀρχαίας ἑσπερινῆς λατρευτικῆς πράξης. Εἶναι ἓνα εἶδος ἀναδίπλωσης τοῦ ἐπιλυχνίου ὕμνου «φῶς ἱλαρόν...».²⁰

Κατὰ παλαιὰ συνήθεια τὸ «φῶς Χριστοῦ...», φράση πού τὸν τέταρτο-πέμπτο αἰῶνα τὴ βρίσκουμε χαραγμένη ὀλόκληρη ἢ συντεταγμένη (ΦΧΦΠ) σὲ λυχνίες²¹, τὸ ἔλεγε ὁ διάκονος, ὁ ὁποῖος μετέφερε καὶ τὴν ἀναμμένη λυχνία στὴν ἑσπερινὴ σύναξη τοῦ Ναοῦ.²² Ἦταν κατὰ κάποιον τρόπο σύνθημα γιὰ τὸ ἀνάμμα τῶν φώτων, τὰ ὁποία μέχρι τὴν ἀνάγνωση τῶν Παροιμιῶν στὴν Προηγιασμένη ἦσαν κλειστά.²³

Ἀπὸ τὸ «φῶς Χριστοῦ...» ἀρχίζε οὐσιαστικά καὶ τὸ ἔργο τοῦ νεωκόρου. Αὐτὸ φαίνεται καὶ ἀπὸ ὀρισμένες μαρτυρίες, σύμφωνα μέ τὶς ὁποῖες τὸ «Κέλευσον» δὲν τὸ ἔλεγε ὁ ἀναγνώστης, ἀλλὰ ὁ «κανδηλάπτης», ζητώντας τρόπον τινὰ τὴν ἄδεια νὰ ἐπιτελεῖ τὸ ὑπόργημά του.²⁴

Τὸν ἀρχαῖο τρόπο ἀνάμματος, μεταφορᾶς ἀπὸ τὸ διάκονο καὶ εὐλογίας τοῦ ἑσπερινοῦ φωτός στὴ λειτουργία τῶν Προηγιασμένων μᾶς τὸν διασώζουν τόσο τὰ λειτουργικὰ χειρόγραφα, ὅσο καὶ ὁ ἅγιος Συμεὼν Θεσσαλονίκης. Κατ' αὐτὸν ἡ σταυροειδῆς σφράγιση καὶ εὐλογία τοῦ λαοῦ δὲ γινόταν ἀπὸ τὸ ἱερὸ βῆμα, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ μέσον τοῦ Ναοῦ.

Ἐκεῖ κατέληγε ὁ διάκονος ἐν πομπῇ, μετὰ τὴν εὐλογία τοῦ φωτός πού ζητοῦσε ἀπὸ τὸν ἱερέα,²⁵ «κρατῶν τὴν λαμπάδα καὶ τὸ θυμιατήριον καὶ προπορευομένων τῶν ἀναγνωστῶν... Καὶ πληρωθείσης τῆς Γενέσεως, φαίνεται εὐθὺς μετὰ τῶν φώτων, τὰς βασιλικὰς πύλας εἰσιών, ἀνισταμένων ἀπάντων. Ὅς καὶ εἰς τὸ μέσον στάς τοῦ Ναοῦ, ποιεῖται σταυροῦ τύπον τῷ θυμιατηρίῳ ἐκφώνως λέγων· “Σοφία· ὀρθοί. Φῶς Χριστοῦ φαίνει πᾶσι”. Καὶ εἰς τὸ ἅγιον βῆμα εἰσέρχεται».²⁶

Ἡ εἰσόδευση τοῦ διακόνου στὸ μέσον τοῦ Ναοῦ, κατὰ τὴ μαρτυρία τοῦ *Τυπικοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας Κωνσταντινουπόλεως* τοῦ Θ'·Ι'



αἰῶνα, δὲ γινόταν μετὰ τῶν δύο ἀναγνωσμάτων, ἀλλὰ ἀμέσως μετὰ ἀπὸ αὐτά. «Καὶ εἰς τὸ τέλος τῶν δύο ἀναγνωσμάτων λαμβάνει ὁ διάκονος τὸ μανουάλιον καὶ εἰσοδεύει λέγων τὸ “φῶς Χριστοῦ φαίνει πᾶσι”. Καὶ εὐθέως λέγει ὁ διάκονος “Σοφία” καὶ ὁ πρεσβύτερος “Εἰρήνη πᾶσι” καὶ ὁ ψάλτης τὸ “Κατευθυνθήτω”».²⁷

Αὐτὴ ἦταν καὶ ἡ ἀρχικὴ θέση τοῦ «φῶς Χριστοῦ...», πού σημαίνει ὅτι δὲν ἔχει σχέση μέ τὰ ἀναγνώσματα, ἀλλὰ μέ τὸ «Κατευθυνθήτω». «Ἡ μετάθεσις του μετὰ τῶν ἀναγνωσμάτων

ἔγινε ἀργότερα, προφανῶς γιὰ νὰ δοθῇ χρόνος γιὰ τὸ ἀνάμμα τῶν φώτων τοῦ Ναοῦ, ὥστε κατὰ τὸ “Κατευθυνθήτω” νὰ εἶναι ὁ Ναὸς φωταγωγημένος».²⁸

Ἀπὸ τὸ σημεῖο μάλιστα αὐτὸ ἀλλάζει καὶ τὸ κλίμα τῆς ὅλης ἀκολουθίας καὶ εἰσερχομαστε στὸ κύριο μέρος τῆς λειτουργίας τῶν Προηγιασμένων, πού εἶναι ἡ θεία κοινωνία. Τὸ ἀξιοπαρατήρητο δέ, πού ἐδῶ μᾶς ἐνδιαφέρει, εἶναι ἡ ἐπανάληψη τοῦ «Κατευθυνθήτω», δευτέρου στίχου τοῦ 140οῦ ψαλμοῦ, καὶ ἡ κατασκευτικὴ ψαλμωδία του ἕξι φορές ἀπὸ τὸν ἱερέα καὶ τοὺς χορούς²⁹, ἐνῶ ὁ ἱερέας θυμιά τὴν Ἁγία Τράπεζα.³⁰

Ὁ τρόπος ψαλμωδίας του, ὡς ἐφύμνιο δηλαδὴ μετὰ ἀπὸ κάθε στίχο καὶ συγκεκριμένα τοὺς 1, 3 καὶ 4 τοῦ ψαλμοῦ, μὲ «Δόξα... Καὶ νῦν...» καὶ μὲ ἐπανάληψή του μελωδικότερα στὸ τέλος ὡς «περισσὴ»³¹, μοιάζει μὲ τὴν ψαλμωδία τῶν ἀντιφώνων τοῦ ἀσματικοῦ τυπικοῦ.³² Φαίνεται ἔτσι ἢ σύνδεσή του μὲ τὸν ἀσματικό ἐσπερινό, μὲ τὸν ὁποῖον ἀρχικὰ ἦταν συνδεδεμένη ἢ Προηγιασμένη στὶς ἐνορίες.³³

Ἡ ὅλη του ἐπίσης δομὴ μοιάζει μὲ αὐτὴν τῶν προκειμένων. Ἐνας στίχος προτάσσεται τοῦ ψαλμοῦ («πρόκειται») καὶ προβάλλεται, ἐνῶ ὑποβάλλεται ὕστερα κατὰ τὴ στιχολογία τοῦ ψαλμοῦ ὀλοκλήρου ἢ ὀρισμένων στίχων αὐτοῦ.³⁴

Μποροῦμε, λοιπόν, νὰ ποῦμε ὅτι τὸ «Κατευθυνθήτω ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ πρὸ τοῦ Ἀποστόλου προκείμενο ἢ τὸ πρὸ τοῦ Εὐαγγελίου Ἀλληλουϊάριο»³⁵ καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθεῖ ὡς Κοινωνικό πού ψαλλόταν σὲ μιὰ ἐποχὴ πού ἡ λειτουργία τῶν Προηγιασμένων ἦταν στὸ πρῶτο στάδιο τῆς ἀνάπτυξής της.³⁶ Ἄλλωστε αὐτὸ δείχνει καὶ τὸ γεγονός ὅτι στὰ χειρόγραφα τοῦ «Κατευθυνθήτω» προηγείτο τὸ «Σοφία» ἢ τὸ «Πρόσχωμεν» ἢ τὸ «Σοφία ὀρθοί. Πρόσχωμεν. Εἰρήνη πᾶσι», ὅπως συμβαίνει ἀκριβῶς καὶ στὰ προκείμενα. Εὐαγγελικό ἀνάγνωσμα ἔχουμε στὶς Προηγιασμένες τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος, καθὼς ἐπίσης Ἀποστολο καὶ Εὐαγγέλιο ἔχουμε στὶς μνῆμες τῶν ἑορταζομένων ἀγίων.³⁷

Ἀπὸ τὴν ἐξέταση τῆς ἱστορικῆς ἐξέλιξης καὶ τῆς λειτουργικῆς σχέσης τῆς ἀρχαίας ἐπευφημίας «φῶς Χριστοῦ φαίνει πᾶσι» καὶ τοῦ ψαλμικοῦ στίχου «Κατευθυνθήτω ἢ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου» μὲ τὴν Προηγιασμένη, εἶδαμε ὅτι εἶναι διπλὰ καὶ συμπορεύονται στὴν ἀκολουθία αὐτή.

Ἐχουμε ἔτσι μιὰ εὐλογία τοῦ ἐσπερινοῦ φωτὸς στὸ «φῶς ἰλαρόν...» καὶ μιὰ στὸ «φῶς Χριστοῦ...». Ἐχουμε ἐπίσης προσφορὰ θυμιάματος στοὺς ψαλμοὺς τοῦ λυχνικοῦ (140 κλπ.) καὶ στὸ «Κατευθυνθήτω», πού ὅπως ἀναφέραμε ψάλλεται ἀσματικὰ ὡς προκείμενο τῶν ἀναγνωσμάτων.

Τὸ φαινόμενο αὐτὸ ἐκφράζει ἀσφαλῶς μιὰ πανάρχαια παράδοση. Τὰ δύο αὐτὰ στοιχεῖα

εἶναι πολὺ πιθανὸν νὰ «προέρχονται ἀπὸ μιὰ παμπάλαια λειτουργικὴ παράδοση καὶ ὑπῆρχαν μαζὶ σὲ ἓνα τύπο παλαιοῦ λυχνικοῦ, πού δὲν σῶθηκε παρὰ μόνο μερικῶς στὴν Προηγιασμένη».³⁸

Μέσα στὸ κατανυκτικὸ πάντως κλίμα τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, πού εἶναι ἐνταγμένη καὶ ἡ Προηγιασμένη, τὸ «φῶς Χριστοῦ φαίνει πᾶσι» ἀνυψώνει τὸ νοῦ μας ἀπὸ τὸ κτιστὸ φῶς τοῦ κόσμου στὸ ἰλαρὸ καὶ ἄκτιστο φῶς τοῦ Σωτήρα μας, καθόσον μάλιστα «τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ἡμῖν τοῖς ἐν σκότει καθημένοις διὰ σαρκὸς ἔλαμψεν Ἰησοῦς Χριστός, καὶ τοῦ φωτὸς τῆς χάριτος αὐτοῦ τὴν οἰκουμένην ἐπλήρωσε».³⁹

Τὸ δὲ «Κατευθυνθήτω ἢ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου» ἀπαλύνει καὶ μεταμορφώνει τὶς καρδιές μας ὡς ἓνας ἀπὸ τοὺς ὠραιότερους ὕμνους μετανοίας, πού μᾶς εἰσάγει στὸ δεύτερο μέρος τῆς Προηγιασμένης⁴⁰, «ὡς τι φάρμακον σωτήριον καὶ ἀμαρτημάτων καθάρσιον»⁴¹ κατὰ τὴν περίοδο τῆς πορείας καὶ προετοιμασίας μας γιὰ τὸ Ἅγιον Πάσχα καὶ τὴν Ἀνάσταση.

Σημειώσεις

1. Δ. Ν. Μωραΐτου, *Ἡ λειτουργία τῶν Προηγιασμένων* (Παράρτημα τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.), Θεσσαλονίκη 1955, σ. 80.
2. Ψαλμ. 140, 2.
3. Παλαιότερα λεγόταν ἀπὸ τὸ διάκονο ἢ τὸ «Σοφία ὀρθοί» ἀπὸ τὸ διάκονο ὡς παρακέλευση γιὰ τὸν καθορισμὸ τῆς στάσης τοῦ λαοῦ, καὶ τὸ «φῶς Χριστοῦ...» ἀπὸ τὸν ἱερέα. Βλ. Ἰ. Μ. Φουντούλη, *Λειτουργία Προηγιασμένων Δώρων* (Κείμενα Λειτουργικῆς, 8). Θεσσαλονίκη ²1978, σ. 15. Π. Ν. Τρεμπέλα, *Αἱ τρεῖς Λειτουργίαι κατὰ τοὺς ἐν Ἀθήναις κώδικας*, Ἀθήναι ²1982, σ. 206.
4. Ἰ. Μ. Φουντούλη, ὅπ.π., σ. 15. Π. Ν. Τρεμπέλα, ὅπ.π., σ. 197.
5. Ἰ. Μ. Φουντούλη, ὅπ.π., σ. 77.
6. Δ. Ν. Μωραΐτου, ὅπ.π., σ. 95. Ἰ. Μ. Φουντούλη, *Ἀπαντήσεις εἰς Λειτουργικὰς Ἀπορίας*, τ. Β', ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα ³1989, σ. 217.
7. A. Schmemmann, *Μεγάλη Σαρακοστή: πορεία πρὸς τὸ Πάσχα*, Μετάφρ. ἀπὸ τὰ Ἀγγλικά: Ἑλένη Γκανούρη, ἔκδ. «Ἀκρίτας», Ἀθήνα ²1984, σ. 87.

8. Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος*, ΤΝΔ', PG 155, 657 BC.
9. Ί. Μ. Φουντούλη, *Λειτουργία Προηγιασμένων Δώρων*, σ. 16.
10. Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος*, ΤΝΔ', PG 155, 657 C.
11. Δ. Ν. Μωραΐτου, *ὄπ.π.*, σ. 95.
12. Εὐχή ὑπὲρ τῶν πρὸς τὸ ἅγιον φῶτισμα εὐτρεπιζομένων «*Ἐπίφανον, δέσποτα, τὸ πρόσωπόν σου ἐπὶ τοὺς πρὸς τὸ φῶτισμα εὐτρεπιζομένους...*».
13. A. Schmemmann, *ὄπ.π.*, σ. 95.
14. Κώδικες Πάτμου 266, Τ. Σταυροῦ 40. Βλ. J. Mateos, *Le Typicon de la Grande Église*, Tom. I (Orientalia Christiana Analecta, 165), Roma 1962, σ. 246.
15. Ί. Μ. Φουντούλη, *Ἀπαντήσεις...*, τ. Β', σ. 217.
16. *Ἀπολογία* 1, 39.
17. G. Dix, *The Apostolic Tradition of St. Hippolytus of Rome*, London: S.P.C.K. 1937, σ. 50-51.
18. Ν. Οὐσπένσκυ, *Ἡ Λειτουργία τῶν Προηγιασμένων Δώρων. Ἱστορία καὶ πράξη*, Μετάφρ., Σχόλια Μ. Πρωπ/ρου Δημ. Βακάρου, Θεσσαλονίκη 1998, σ. 59-65.
19. Μ. Βασιλείου, *Περὶ Ἁγίου Πνεύματος*, PG 32, 205. Γιὰ τὸν ὕμνο αὐτὸ βλ. Ἄλ. Σ. Κορακίδου, *Ἀρχαῖοι ὕμνοι. Ἡ Ἐπιλύχνιος Εὐχαριστία* «φῶς ἰλαρὸν ἀγίας δόξης...», Ἀθήναι 1979.
20. Ί. Μ. Φουντούλη, *Λειτουργία Προηγιασμένων Δώρων*, σ. 16.
21. Ί. Μ. Φουντούλη, *Ἀπαντήσεις...*, τ. Β', σ. 218-219. Ν. D. Uspensky, *ὄπ.π.*, σ. 61-62.
22. Γιὰ τὴ συνήθεια νὰ μεταφέρει ὁ διάκονος τὴ λυχνία στὴν ἑσπερινὴ σύναξη, βλ. I. E. Rahmani, *Testamentum Domini nostri Jesu Christi*, Mainz 1899, σ. 2, 11. Horner, *The statutes of the Apostles of Canones Ecclesiastici*, London 1904, σ. 159-161. Ν. D. Uspensky, *ὄπ.π.*, σ. 61-62.
23. Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος*, ΤΝΒ'. PG 155, 653B: «*Οὐδὲ φῶτα ἀνάπτονται ἄχρι καὶ τῆς παρουσίας ἐν τῇ Προηγιασμένῃ λειτουργίᾳ*».
24. Ί. Μ. Φουντούλη, *Ἀπαντήσεις...*, τ. Β', σ. 220.
25. Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος*, ΤΝΔ', PG 155, 657 CD: «*Διακόνον συλλειτουργοῦντος ἱερεῖ, προσέρχεται αὐτῷ οὗτος ἢ τῷ ἀρχιερεῖ λειτουργοῦντι. Καὶ λαμπάδα ἀνάπτων, πρὸ τοῦ ἐξελεῖν, φησὶν* "Εὐλόγησον, δέσποτα, τὸ φῶς". *Καὶ ὁ ἀρχιερεὺς ἢ ὁ ἱερεύς, εὐλογῶν τὸ φῶς, φησὶν* "Ὅτι σὺ εἶ ὁ φωτισμὸς ἡμῶν, Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν, πάντοτε". *Καὶ οὕτω πρὸ τῆς Παρουσίας ἐξέρχεται ὁ διάκονος*».
26. Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος*, ΤΝΓ-ΤΝΔ', PG 155, 657 A. Βλ. καὶ Δ. Ν. Μωραΐτου, *ὄπ.π.*, σ. 89. Ν. D. Uspensky, *ὄπ.π.*, σ. 62-63. Ί. Μ. Φουντούλη, *Λειτουργία Προηγιασμένων Δώρων*, σ. 15. Τοῦ ἰδίου, *Ἀπαντήσεις...*, τ. Β', σ. 219.
27. J. Mateos, *ὄπ.π.*, σ. 246.
28. Ί. Μ. Φουντούλη, *Ἀπαντήσεις...*, τ. Β', σ. 220-221.
29. Ἡ συνήθεια αὕτη εἶναι νεότερη καὶ μαρτυρεῖται ἀπὸ τὸ ΙΣΤ' αἰῶνα. Μέχρι τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τὸ «*Κατευθυνθήτω*» ψαλλόταν ἀπὸ τὸ λαό. Γι' αὐτὸ καὶ στὶς πηγὲς μαρτυρεῖται ὅτι «*ὁ ψάλτης κατήρχετο τοῦ Κατευθυνθήτω*». Βλ. Π. Ν. Τρεμπέλα, *Αἱ τρεῖς Λειτουργίαι...*, σ. 206. Δ. Ν. Μωραΐτου, *ὄπ.π.*, σ. 80.
30. Ί. Μ. Φουντούλη, *Λογικὴ Λατρεία*, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα 1984, σ. 53. Ν. D. Uspensky, *ὄπ.π.*, σ. 56-57. Κατὰ τὴν ψαλμωδία τοῦ «*Κατευθυνθήτω ...*» γίνονται τρεῖς μεγάλες μετανοῖες ἢ κατὰ μίαν ἄλλη παράδοση οἱ πιστοὶ γονατίζουν. Βλ. Π. Ρομπότου, *Λειτουργικὴ*, ἐν Ἀθήναις 1869, σ. 257.
31. Ί. Μ. Φουντούλη, *Λειτουργία Προηγιασμένων Δώρων*, σ. 36.
32. V. Janeras, «*La partie vespérale de la liturgie byzantine des présanctifiés*», *Orientalia Christiana Periodica*, 30 (1964) 207-209.
33. Ὁ ἅγιος Συμεών Θεσσαλονίκης περιγράφει αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν τάξη. Βλ. *Διάλογος*, ΤΝΓ'-ΤΝΕ', PG 155, 656 C - 660 A. Δ. Μωραΐτου, *ὄπ.π.*, σ. 87-91. Ί. Μ. Φουντούλη, *Ἀπαντήσεις...*, τ. Γ', σ. 107-108. Τοῦ ἰδίου, «*Λειτουργικὲς ιδιομορφίαι τῶν ἀκολουθιῶν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς*», στὸ *Ἀξίες καὶ Πολιτισμὸς*. Ἀφιέρωμα στὸν Καθηγητὴ Εὐάγγελο Θεοδώρου, ἐκδ. «Τῆνος», Ἀθήνα 1991, σ. 234. Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ βλ. καὶ M. Arranz, «*La Liturgie des Présanctifiés de l'ancien Euchologe byzantin*», *Orientalia Christiana Periodica* 47 (1981) 332-388.
34. Ί. Μ. Φουντούλη, *Ἀπαντήσεις...*, τ. Γ', σ. 105-106.
35. Π. Ν. Τρεμπέλα, *Αἱ τρεῖς Λειτουργίαι...*, σ. 206.
36. A. Schmemmann, *ὄπ.π.*, σ. 67.
37. Ί. Μ. Φουντούλη, *Ἡ Λειτουργία τῶν Προηγιασμένων Δώρων*, σ. 17. Π. Ν. Τρεμπέλα, *Αἱ τρεῖς Λειτουργίαι...*, σ. 206.
38. V. Janeras, *ὄπ.π.* Ί. Μ. Φουντούλη, *Ἀπαντήσεις...*, τ. Γ', σ. 108-109.
39. Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος*, ΤΝΔ', PG 155, 657 B.
40. A. Schmemmann, *ὄπ.π.*, σ. 67.
41. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Ὁμιλία εἰς τὸν ρμ' ψαλμόν*, ΕΠΕ 7, 274.

Ἡ «Ἀνάσταση» τοῦ Ρασκόλνικοφ στο «Ἐγκλημα καὶ Τιμωρία» τοῦ Ντοστογιέφσκι*

Τοῦ ΜΙΧΑΗΛ ΜΑΚΡΑΚΗ, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

Τὴν τελευταία μέρα τῆς ζωῆς του, 28 Ἰανουαρίου 1881, καθὼς κείτεται ὁ Φιόντορ Μιχαίλοβιτς στὸ ντιβάνι τοῦ γραφείου του, περιμένοντας τὸ θάνατο, παρακαλεῖ τὴν ἀφοσιωμένη του γυναίκα, τὴν Ἄννα Γρηγόριεβνα, νὰ τοῦ δώσει τὸ Εὐαγγέλιο. Παίρνοντάς το στὰ χέρια του, ἤρθε στὴ θύμησή του τὸ Εὐαγγέλιο ποὺ εἶχε δώσει καὶ ἡ Σόνια στὸν Ρασκόλνικοφ, στὸ *Ἐγκλημα καὶ τιμωρία*. Τὸ πρῶτο μεγάλο βιβλίο τοῦ διάσημου συγγραφέα ποὺ μὲ τόση ἀγάπη εἶχε διαβάσει, στὶς ἀρχές τοῦ 1866, ἡ Ἄννα πρὶν γνωρίσει πρὸς τὸ τέλος αὐτοῦ τοῦ ἔτους, 4 Ὀκτωβρίου, τὸν ἴδιο τὸ συγγραφέα, γιὰ νὰ τὸν παινρευτεῖ λίγες μέρες ἀργότερα, χαρίζοντάς του τὰ δύο ἀγαπημένα του παιδιὰ, τὴ Λιούμπα καὶ τὸν Φέντια.

Ἔτσι, ξαπλωμένος ὅπως ἦταν τώρα πάνω στὸ ντιβάνι του, ἀφήνοντας νὰ περάσουν ἀπὸ τὴ σκέψη του ὁ Ρασκόλνικοφ καὶ τ' ἄλλα πνευματικὰ του παιδιὰ, τὰ πρῶτα ἔργα ποὺ ἔγραψε κάτω ἀπὸ τὴν ἐπήρεια τῆς πρώτης γνωριμίας του μὲ τὸ Εὐαγγέλιο, ἔρχονταν κάθε τόσο στὸ νοῦ του, μαζὶ μὲ αὐτά, καὶ τ' ἄλλα του παιδιὰ, τὰ σαρκικὰ του παιδιὰ. Κάθε φορὰ ποὺ ἤθελε νὰ τὰ ξαναδεῖ στὸ διάστημα τῆς μέρας ψιθύριζε στὴ γυναίκα του: «*Φώναξε τὰ παιδιὰ*». Κι ἐκείνη τὰ καλοῦσε. Τότε «*ὁ πατέρας τους ἔπεινε πρὸς αὐτὰ τὰ χεῖλη του, τὸν φιλοῦσαν, ὕστερα, σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴ τοῦ γιατροῦ, φεύγανε ἀμέσως. Ὁ Φιόντορ Μιχαίλοβιτς τὰ παρακολουθοῦσε θλιμμένος μὲ τὰ μάτια*».

Μιὰν ἄλλη φορὰ, κατὰ τὶς τέσσερις τὸ ἀπόγευμα, ζήτησε πάλι ἀπὸ τὴ γυναίκα του νὰ τὰ ξανακαλέσει. Καὶ ὅταν μπῆκαν στὸ δωμάτιο, ἔδωσε στὴν ἀγαπημένη του σύντροφο τὸ Εὐαγγέλιο, μὲ τὴν παράκληση νὰ διαβάσει τὴν παραβολὴ τοῦ Ἀσώτου. Ὅταν τέλειωσε, εἶπε στὰ παιδιὰ του νὰ ἔχουν ἐμπιστοσύνη στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἀκόμα καὶ ὅταν πέσουν σὲ κάποια ἁμαρτία. Αὐτὸς εἶναι ὁ οὐράνιος Πατέρας τους ποὺ, ὅταν τοῦ ζητήσουν συγχώρεση, θὰ χαρεῖ γιὰ τὴ μετάνοιά τους, ὅπως

χάρηκε καὶ γιὰ τὴν ἐπιστροφή τοῦ «*ἀσώτου υἱοῦ*». Αὐτὴ ἡ χαρὰ, ὅμοια μὲ τὴ χαρὰ «*ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ*», εἶναι ἡ χαρὰ τοῦ οὐρανοῦ ποὺ ἀντανακλᾷ τὴ χαρὰ τοῦ ἴδιου τοῦ ἀσώτου, ὁ ὁποῖος «*νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησε καὶ ἀπολωλὸς ἦν καὶ εὐρέθη*».

Λέγοντας αὐτὰ τὰ λόγια, φίλησε τὰ παιδιὰ του καὶ τὰ εὐλόγησε. Κι ἀφοῦ βγήκαν ἀπὸ τὸ δωμάτιο, κλαίγοντας, μὲ τὴ μητέρα τους ποὺ τὰ συνόδεψε ὡς τὴν πόρτα, ἄρχισε ὁ Φιόντορ Μιχαίλοβιτς νὰ σκέφτεται ὅτι τέτοιοι ἄσωτοι, ὅμοιοι μὲ τὸν Ἀσωτο τῆς παραβολῆς, ὑπῆρξαν πολλοὶ ἥρωες τῶν βιβλίων του, ὅπως ὁ Ρασκόλνικοφ στὸ *Ἐγκλημα καὶ τιμωρία*. Ἕνας μεγάλος ἁμαρτωλὸς, ἕνας δυστυχισμένος, πονεμένος ἄνθρωπος ποὺ τελικὰ βρήκε λύτρωση μὲ τὴ μετάνοιά του, ὅταν ἀναστήθηκε σὲ μιὰ νέα ζωὴ. Ἔτσι, σὰν ἄλλος ἄσωτος κι αὐτὸς «*νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησε*».

Σκεφτόταν τὴν περίπτωσή τοῦ Ρασκόλνικοφ ὥσπου νὰ ἐπιστρέψει κοντὰ του ἡ ἀγαπημένη του γυναίκα. Καὶ τότε τῆς ἔδωσε πάλι τὸ Εὐαγγέλιο ποὺ τὸ εἶχε ξαναπάρει στὸ μεταξὺ ἀπὸ τὴν ἴδια, μετὰ τὴν ἀνάγνωσή τῆς παραβολῆς τοῦ Ἀσώτου, παρακαλώντας τὴν τώρα νὰ τοῦ διαβάσει τὴν περικοπὴ γιὰ τὴν ἀνάσταση τοῦ Λαζάρου. Αὐτὴ ποὺ εἶχε διαβάσει καὶ ἡ Σόνια στὸν Ρασκόλνικοφ, τονίζοντας ιδιαίτερα τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ: «*Ἐγὼ εἶμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ*».¹ Κι ἀφοῦ τέλειωσε τὸ ξανάδωσε στὸν ἄντρα της, ὅπως ἡ Σόνια πάλι στὸν Ρασκόλνικοφ. Μονάχα ποὺ ἡ Ἄννα ἔδωσε ἀνοιχτὸ τὸ βιβλίο στὶς σελίδες ποὺ διάβασε. Παίρνοντάς το αὐτὸς, ἔτσι ἀνοιχτὸ καθὼς ἦταν, τὸ κράτησε κοντὰ του. Κι ἄρχισε νὰ σκέφτεται τὸν ἥρωά του, ὅπως βγήκε ἀναστημένος ἀπὸ τὶς σελίδες του, ὅπως ὁ ἴδιος, ὁ συγγραφέας, τὸν εἶχε διαπλάσει στὸ βιβλίο του, στὸ *Ἐγκλημα καὶ τιμωρία*. Στὸ πρῶτο αὐτὸ μεγάλο του ἔργο ποὺ δημοσιεύτηκε ἀπὸ τὸν Ἰανουάριο ὡς τὸν Ἰούνιο τοῦ 1866 στὸν *Russki vestnik* (Ῥῶσο ἀγγελιοφόρο).

*Ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ Μιχάλη Μακράκη, *Τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Ντοστογιέφσκι ἢ ἡ ἐπίδραση τῆς Καινῆς Διαθήκης στὴ ζωὴ καὶ στὸ ἔργο του*.

Ὁ Φιόντορ Μιχαϊλοβιτς, ἀφήνοντας νὰ περάσει βιαστικά ἀπὸ τὴ σκέψη τοῦ ὀλόκληρου ἢ ἱστορίας τοῦ βιβλίου του, σταμάτησε ἰδιαίτερα στὸν κεντρικὸ τοῦ ἥρωα. Στὸν Ρουτιὸν Ρασκόλνικοφ, τὸ φοιτητὴ τῆς Νομικῆς, πού μὲ τὸ νὰ σκοτώσει μιὰ γριὰ τοκογλύφισσα, τὴν Ἀλιόνα Ἰβάνοβνα, σκότωσε στὴν πραγματικότητα τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του.² Μὲ τὸ ἔγκλημά του διχάστηκε ὁ ἐσωτερικὸς κόσμος καὶ ἀποκόπηκε ἀπὸ τὸν ἀληθινὸ ἑαυτὸ του, ὅπως ἀποκόπηκε καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους³, τὶς κοινωνικὲς του ρίζες, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὶς ρίζες τῆς γῆς, ἀπὸ τὸ χῶμα πού μόλυψε μὲ ἀνθρώπινο αἷμα.⁴ Γι' αὐτὸ, ὅταν τὸν συνάντησε στὸ δρόμο του μιὰ παρόμοια μὲ τὴ δική του περιθωριακὴ ὑπαρξή, μιὰ γυναίκα τοῦ δρόμου, ἡ Σόνια Μαρμελάντοβνα⁵, τὸν παρότρυνε νὰ πάει τώρα ἀμέσως νὰ γονατίσει σ' ἕνα σταυροδρόμι καὶ νὰ φιλήσει τὸ χῶμα πού βεβήλωσε. Κι ἀφοῦ κάμει μετάνοιες πρὸς ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντα, νὰ φωνάξει δυνατὰ σὲ ὅλους ὅτι σκότωσε. Τότε μονάχα, τοῦ λέει ἡ Σόνια, «θὰ σοῦ ξαναδώσει ὁ Θεὸς ζωή».⁶ Ὅπως καὶ πραγματικά, μετὰ τὴ δημόσιά του ὁμολογία καὶ τὴν ὁμολογία του στὴν ἀστυνομία⁷, στὴν ὁποία παραδόθηκε μόνος του, ἀλλὰ καὶ τὴν «κατ' ἰδίαν» ὁμολογία, τὴν ἐξομολόγησή του στὸν πνευματικὸ, θὰ ξαναβρεῖ τὸν ἑαυτὸ του μὲ τὴν ἀφεση πού θὰ λάβει ἀπὸ τὸ Θεό. Μὲ τὸ «φάρμακον ἀθανασίας» πού θὰ λάβει μέσα του, γιὰ ν' ἀναστηθεῖ σὲ μιὰ ζωή. Μιὰ ἀνάσταση πού ἄρχισε μάλιστα τὶς μέρες τοῦ Πάσχα, «τῆ δευτέρῃ ἑβδομάδα μετὰ τὸ Πάσχα», ὕστερα ἀπὸ τὴ συμμετοχή του, κατὰ τὴ Μεγάλῃ Τεσσαρακοστή, στὴ θεία Κοινωνία⁸ ὡς κοινωνία μὲ τὸ Χριστό, μὲ τὸν ἴδιο τὸ Θεό. Ἀποτέλεσμα τῆς κοινωνίας του μὲ τοὺς ἄλλους, μὲ τὴ Σόνια.

Ἔτσι, ὁ ἥρωάς του, ὅπως συμπέρανε τώρα γι' αὐτὸν ὁ Φιόντορ Μιχαϊλοβιτς, πού ἐξακολουθοῦσε ἀκόμα νὰ τὸν σκέφτεται, μπόρεσε μὲ τὴν ἐπικοινωνία του αὐτῆ, τὴν κοινωνία μὲ τὸν Ἄλλο, ν' ἀναστηθεῖ, νὰ βρεῖ τὴ λύτρωση, τὴν ἐλευθερία. Ὑστερα ἀπὸ τὸ ἔγκλημα πού εἶχε σχεδιάσει, καταχωριασμένος σὰν ἀράχνη στὴ σοφίτα τοῦ μικροῦ δωματίου του, καὶ τὴν κατοπινὴ φυλάκισή του στὴν ἐσωτερικὴ του «σοφίτα»⁹, ὅπου ἐνωθε πλήρῃ ἀπομόνωση ἐξαιτίας ἀκριβῶς τοῦ ἐγκλήματός του, ἀπέκτησε τὴν ἐλευθερία τῆς ψυχῆς του, ὅταν πέρασε πιά «ἀπὸ τὴ βαθιὰ ἐμπειρία τοῦ Ἄλλου». Ὅταν τὸ ἀπομονωμένο Ἐγὼ του συναντήθηκε μὲ τὸν Ἄλλο μέσα σὲ μιὰν ἄλλη φυλακή, στὴν ὁποία κλείστηκε γιὰ τιμωρία του. Σὲ μιὰ πραγματικὴ

φυλακὴ στὴ Σιβηρία, ὅπου θὰ νιώσει πραγματικὰ ἐλεύθερος, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ δεῖ «τὴ χαρναγὴ γιὰ ἕνα νέο μέλλον, γιὰ μιὰν ἀνάσταση σὲ μιὰ νέα ζωή». Ἐκεῖ ὅπου τελικὰ θὰ «ξαναγεννηθεῖ» καὶ «θὰ περάσει ἀπὸ τὸν ἕναν κόσμον σ' ἕναν ἄλλον».¹⁰

Μαζί του, θὰ ξαναγεννηθεῖ καὶ ἡ Σόνια. Αὐτὴ πού μὲ τὴν ἀγάπη τῆς τὸν βοήθησε νὰ συναίσθανθεῖ τὴν ἐνοχὴ του ἀπέναντι στὸν Ἄλλο καὶ νὰ συναντηθεῖ μὲ Αὐτόν. Ἡ βαθιὰ ἐμπειρία τοῦ Ρασκόλνικοφ μὲ τὸν Ἄλλο εἶναι ἴσως ὁ καρπὸς μιᾶς μεγάλης ἀγάπης πού προῆλθε ἀπὸ τὴ συνάντησή του μὲ τὴν ἴδια τὴ Σόνια. Αὐτὴ τοῦ ἔδωσε τὸ Εὐαγγέλιο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο τοῦ εἶχε διαβάσει τὴν ἀνάσταση τοῦ Λαζάρου. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν παρέλειψε, ὅπως γι' ἄλλη μιὰ φορὰ ἐπισήμανε μὲ τὴ σκέψη του κι ὁ ἴδιος, ὁ Φιόντορ Μιχαϊλοβιτς, ρίχνοντας τώρα τὸ βλέμμα του στὸ Εὐαγγέλιο πού ἐξακολουθοῦσε νὰ κρατᾶ, μὲ ἀνοιχτὲς τὶς σελίδες του στὴν ἀνάσταση τοῦ Λαζάρου, νὰ ὑπενθυμίσει στὸν ἀναγνώστη του τὸ γεγονὸς αὐτό, στὸ τέλος τοῦ βιβλίου. Καὶ μάλιστα στὴν τελευταία σελίδα, λὲς καὶ τὸ 'κανε γιὰ νὰ ἐπισφραγίσει ὀλόκληρο τὸ βιβλίο μὲ τὸ μεγαλύτερο θαῦμα τοῦ Χριστοῦ, μὲ τὴν ἀνάσταση ἑνὸς τετραήμερου νεκροῦ. Γι' αὐτὴ τὴν ὑπενθύμιση πῆρε ἀφορμὴ ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο πάλι. Τὸ Εὐαγγέλιο πού εἶχε δώσει ἡ Σόνια στὸν Ρασκόλνικοφ, «τὸ Εὐαγγέλιο τῆς Σόνιας ἀπὸ τὸ ὁποῖο—ὅπως γράφει στὸ βιβλίο του— τοῦ εἶχε διαβάσει τὴν ἀνάσταση τοῦ Λαζάρου».¹¹ Τὸ Εὐαγγέλιο αὐτὸ πού ἡ ἴδια πάλι ἔβαλε καὶ πού βρῆκε ἐκεῖνος κάτω ἀπὸ τὸ προσκεφάλι του, στὸν τόπο τῆς ἐξορίας του, στὴ Σιβηρία, ὅπου τὸν ἀκολούθησε. Ἐκεῖ ὅπου «καὶ τοὺς δύο τοὺς εἶχε ἀναστήσει ἡ ἀγάπη»¹², ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ἐγκλημα καὶ τιμωρία, Μέρους Δ', κεφ. IV.
2. Στὸ ἴδιο, Μέρους Ε', κεφ. IV.
3. Στὸ ἴδιο, Μέρους Β', κεφ. II, VII, Μέρους Γ, κεφ. VI.
4. Στὸ ἴδιο, Μέρους Ε', κεφ. IV.
5. Στὸ ἴδιο, Μέρους Δ', κεφ. IV.
6. Στὸ ἴδιο, Μέρους Ε', κεφ. IV.
7. Στὸ ἴδιο, Μέρους ΣΤ', κεφ. VIII.
8. Στὸ ἴδιο, Ἐπίλογος, κεφ. II.
9. Στὸ ἴδιο, Μέρους Ε', κεφ. IV.
10. Στὸ ἴδιο, Ἐπίλογος, κεφ. III.
11. Πρβλ. στὸ ἴδιο, Μέρους Δ', κεφ. IV.
12. Στὸ ἴδιο, Ἐπίλογος, κεφ. II.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟ ΚΑΙ '21

Του Πρωτοπρ. Γεωργίου Μεταλληνού, Καθηγητού Πανεπιστημίου

Η έλλειψη κριτικής ικανότητας ή και ήθελημένη ιδεολογική χρήση και έρμηνεία της ιστορίας παράγει κατά καιρούς τις γνωστές αρνητικές εκτιμήσεις για τη στάση της Έκκλησίας απέναντι στη Μεγάλη Έλληνική Έπανάσταση. Και είναι γεγονός, ότι έχουν γραφεί και γράφονται συνεχώς σπουδαίες μελέτες, και όχι μόνο από κληρικούς ή θεολόγους, που δίνουν την όψη των πραγμάτων, που βγαίνει άβιαστα μέσα από τις πηγές, έλληνικές και ξένες.

Είναι φυσικό όμως να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη στο χώρο της ιστορικής έρευνας οι μαρτυρίες εκείνες, που προέρχονται από πρόσωπα, που μπορούν να χαρακτηρισθούν «ουδέτερα» στην τοποθέτησή τους, τουλάχιστον ως ένα σημαντικό βαθμό. Τέτοια πρόσωπα είναι και οι ξένοι, που βρέθηκαν στο χώρο των εξελίξεων, για τη διεκπεραίωση ιδιωτικών τους υποθέσεων και που οι συγκυρίες θέλησαν να γίνουν μάρτυρες των γεγονότων, τα όποια κάποια στιγμή περιγράφουν και έρμηνεύουν σε κείμενά τους. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν και οι Υπάλληλοι-Agents των δυτικών Ίεραποστολικών Έταιρειών, όπως λ.χ. ο πράκτορας της British and Foreign Bible Society του Λονδίνου Henry Daniel Leevs (1790-1845), που για μιά είκοσιπενταετία (1821-1845) υπήρξε ή ψυχή της Έταιρείας αυτής στη Μικρασία, στην Έπτάνησο και στην Ελλάδα. Κάτοχος διαφόρων πανεπιστημιακών τίτλων, ευφύεστατος και έμπειρος, είχε όλες τις προϋποθέσεις για να δει τα πράγματα και πίσω από την επιφάνειά τους, στο «δυσθηρήτατον» βάθος τους, με όλη την υπευθυνότητα άλλωστε, που επέβαλε ή αντικειμενική ενημέρωση της Έταιρείας του.

Σε Έκθέσεις (Reports) σύγχρονες με την έναρξη της Έλληνικής Έπανάστασης δίνει ο Leevs ξεκάθαρες πληροφορίες για τα συντελούμενα στην έδρα του Οικουμενικού Πα-

τριαρχείου, την Πόλη, όπου είχε φθάσει πριν από τις 8 Φεβρουαρίου 1821 (ν. ήμ.). Παραθέτουμε τις πληροφορίες, που δίνει για την αρχή της Έλληνικής Έπανάστασης, σε μετάφραση από τα δημοσιευμένα πρωτότυπα, για να διατυπωθούν μετά μερικές συμπερασματικές σκέψεις:

«Θεραπεία, 9.4.1821 (ν. ήμ.), δηλ. 29 Μαρτίου (π. ήμ.)

(...) Οί συνέπειες της έπανάστασης των Έλλήνων στις έπαρχίες της Βλαχίας και Μολδαβίας υπήρξεν ή φυγή μερικων και ή σύλληψη και εκτέλεση άλλων στην Κωνσταντινούπολη, τους οποίους ή Πύλη θεώρησε ότι είχαν σχέση με τους Έπαναστάτες. Τρεις Έπισκοποι της Έλληνικής Έκκλησίας συνελήφθησαν πριν από μερικές μέρες, και σήμερα τό πρωί έμαθα, ότι δύο ακόμη προστέθηκαν σ' αυτούς. Τό σύνολο των Έλλήνων βρίσκεται σε κατάσταση έξαιρετικού τρόμου, μη γνωρίζοντας, σε ποιούς θα στραφεί στη συνέχεια ή ύποψία της Κυβερνήσεως. Όλοι οί Τοῦρκοι, κάθε κατηγορίας, είναι κατά διαταγήν του Σουλτάνου στα όπλα και, όπως είναι φυσικό να αναμένεται σε τέτοιες περιπτώσεις, έχουν συμβεί πράξεις βίας σε άτομα. Όχι γιατί έχω λόγους για προσωπικό συναγερμό, αλλά είναι φανερό, ότι πρέπει να μείνω στην ήσυχία μου, και φοβούμαι ότι πρέπει να σταματήσω τις επισκέψεις μου στο Φανάρι, μέχρι να έλθουν πιό ήρεμοι καιροί... (...).

Κων/λη, 11/23, Άπριλίου 1821.

(...) Στο τελευταίο γράμμα μου δέν σās έδωσα παρά μιά μελαγχολική αναφορά για την κατάσταση των δημοσίων πραγμάτων σ' αυτή τη χώρα. Με λύπη μου πρέπει να προσθέσω ότι έφθασαν σε ένα σημείο ακόμη περισσότερο άπελπιστικό. Και δέν μπορεί να προ-

βλεφθεῖ τί θὰ συμβεῖ. Κάθε μέρα συμβαίνουν καὶ νέες ἐξεγέρσεις ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων καὶ ὅσον ἀφορᾷ στὶς προσπάθειες τῆς ἐταιρείας μας [...] ἡ ἐλπίδα γιὰ ἐκτύπωση τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἐδῶ, ἐπὶ τοῦ παρόντος, γίνεται σκοτεινότερη. Χθές, ὁ ὑπερήλικας καὶ σεβάσμιος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως συνελήφθη καὶ σήμερα τὸ πρωὶ τὸν κρέμασαν ἐξευτελιστικά μπρὸς ἀπὸ τὴν πύλη τῆς Ἐκκλησίας του (ἐννοεῖ τοῦ Πατριαρχείου). [...] (Ὁ Ἄγγλος Δραγουμάνος τῆς Πύλης) βρῆκε τὸν Ἰλαρίωνα καὶ τὸν ἠγούμενο τοῦ Μοναστηριοῦ του, Ἀρχιεπίσκοπο τοῦ Σινᾶ, ἀναστατωμένους. Εἶχαν γίνει μάρτυρες τῆς θλιβερῆς σκηνῆς τοῦ θανάτου (ἐκτελέσεως) τοῦ Πατριάρχου τους καὶ τεσσάρων Ἐπισκόπων (γρ. Μητροπολιτῶν), ποὺ εἶχαν τὴν ἴδια μέ αὐτὸν τύχη... (...).

Θεραπεία 12/24 Μαΐου 1821

(...) Ἀπὸ τὸ τελευταῖο μου γράμμα, ἔχουμε κάπως περισσότερη ἡσυχία. Μολονότι τὰ πράγματα κατ' οὐσίαν μένουν στὴν ἴδια κατάσταση [...] αἰσθανόμαστε περισσότερη ἀσφάλεια. Οἱ δημόσιες ἐκτελέσεις ἐκείνων, ποὺ κατηγοροῦντο ὡς ἀναμειγμένοι στὴ συνωμοσία καὶ οἱ δολοφονίες Ἑλλήνων εἶναι τώρα ἀραιότερες. Ὅλοι οἱ Τούρκοι ὅμως παραμένουν ἀκόμη ἔνοπλοι καὶ ἀπὸ τὶς πληροφορίες γιὰ ὅσα συμβαίνουν στὸ Αἶγαῖο καὶ τὶς ἐκεῖ προετοιμασίες δὲν φαίνεται ὅτι ἡ παροῦσα ὑπόθεση θὰ μπορούσε νὰ λάβει γρήγορα ἕνα τέλος... (...).

(Ὁ Leenes ἐτοιμάζεται γιὰ ἀναχώρηση. Στὶς 13 Αὐγούστου θὰ ἐγκαταλείψει τὴν Πόλη καὶ στὶς 3 Σεπτεμβρίου θὰ φθάσει στὴν Ὁδησσό).

Ὁ Ἄγγλος μισσιονάριος ἐκθέτει μὲ συνο-

μία, ἀλλὰ καὶ καθαρότητα καὶ ἀκρίβεια, τὸ κλίμα, ποὺ δημιουργήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη ἀμέσως μετὰ τὴν ἔναρξη τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ Ἄλ. Ὑψηλάντη. Ὅσα λέγει εἶναι γνωστά: ἡ φυγὴ μερικῶν οἰκογενειῶν καὶ οἱ συλλήψεις κληρικῶν καὶ λαϊκῶν ἐπισήμων. Οἱ Μητροπολίτες, ποὺ συνελήφθησαν, ἦσαν οἱ Ἐφέσου, Νικομηδείας, Χαλκηδόνος, Δέρκων, Θεσσαλονίκης καὶ Ἀδριανουπόλεως. Ὁ γενικὸς συναγερμὸς τῶν Τούρκων καὶ οἱ διαπραττόμενες βιαιοπραγίες δημιουργοῦν αἰσθημα φοβίας καὶ στοὺς ξένους. (Σὲ ἕνα σημεῖο θὰ γράψει: «Ἀκόμη καὶ οἱ Φράγκοι-Franks! μόλις γίνονταν σεβαστοὶ» – μετὰ τὴν ἐκτέλεση τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε'). Κλίμα τρομοκρατίας καὶ ἀνασφάλειας ἐπικρατεῖ σὲ Ρωμηοὺς καὶ ξένους στοὺς ἐπόμενους μῆνες.

Τὸ σημαντικότερο ὅμως ἐδῶ εἶναι, ὅτι ἡ ἐκτέλεση (ἀπαγχονισμὸς) τοῦ ἁγίου Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' τοποθετεῖται στὸ ἴδιο πλαίσιο μὲ τὶς ὑπόλοιπες ἐκτελέσεις Ἑλλήνων, δηλαδή ἦταν καὶ αὐτὸς ἕνας ἔνοχος (κατὰ τὶς ἐκτιμήσεις τῆς Πύλης) καὶ συνυπεύθυνος γιὰ τὴν ἔκρηξη τῆς Ἐπαναστάσεως. Οὔτε ἡ ἐλάχιστη ἀμφιβολία διατυπώνεται γιὰ πιθανὴ ἐλεγχόμενη στάση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Καὶ ἀπὸ ἐπιτόπια μελέτη τῶν παραπάνω γραμμάτων στὸ πρωτότυπό τους, στὸ Ἀρχεῖο τῆς Βιβλικῆς Ἐταιρείας, γνωρίζουμε ὅτι τίποτε σχετικὸ δὲν ὑπάρχει καὶ στὸ ἀδημοσίευτο τμήμα τους. Ὁ Leenes γίνεται ἔτσι μάρτυρας –σημαντικὸς– γιὰ τὴ μεγάλη θυσία τοῦ ἁγίου Πατριάρχου καὶ τῶν συναθλητῶν του κληρικῶν καὶ λαϊκῶν γιὰ τὴν ἱερὴ ὑπόθεση τῆς Παλιγγενεσίας τοῦ Γένους.



Σημ. Γιὰ τὸν Leenes καὶ τὴ δράση του στὴν Ἀνατολὴ βρῖσκει κανεῖς περισσότερα στὴ μελέτη τοῦ Γ. Δ. Μεταλληνοῦ, *Τὸ Ζήτημα τῆς Μεταφράσεως τῆς Ἁγίας Γραφῆς εἰς τὴν Νεοελληνικὴν κατὰ τὸν 10^ο αἰῶνα*, Ἀθῆναι 1977. Τὰ γράμματα τοῦ Leenes βλ. στὴν 18^η ἐτήσια Report τῆς BFBS τοῦ 1822, σ. 46 ἐ.



Τὸ Λάβαρο τοῦ Ἀγώνα

Τὸ Λάβαρο τῆς Ἐπαναστάσεως ἢ ἀλλιῶς ἡ πρώτη σημαία τοῦ νεώτερου ἑλληνικοῦ Ἔθνους ξεκινάει τὴν ἱστορία του πολὺ νωρίτερα ἀπὸ τὸ 1821. Ὅπως φαίνεται στὸν κώδικα τῆς Μονῆς, τὸ ἱστορικὸ Λάβαρο ἦρθε στὴ Μονὴ ἐπὶ Ἡγουμένου Τιμοθέου, ὁ ὁποῖος ἀνῆλθε στὸν ἡγουμενικὸ θρόνο τὸ 1735. Τὸ ἔφερε ὁ Ἱερομόναχος Νεόφυτος τὸ 1737, ὅταν ἐπανῆλθε στὴν Ἁγία Λαύρα ἀπὸ τὸ μετόχι τῶν Παλαιῶν Πατρῶν.

Τὸ 1779 ἐπὶ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Σωφρονίου, φέρεται σὲ κατάστιχο πενήντα περίπου ἀντικειμένων πὸ ἐκλάπησαν ἀπὸ τὸν Ζένιο Χάρο καὶ τοὺς Ἀλβανοὺς τὸ ἔτος 1773, στὴ διάρκεια ἐπιδρομῶν. Σύμφωνα μὲ τὸν κώδικα τῆς Μονῆς, ὁ ἡγούμενος Ἄνθιμος πῆγε στὴ Ρούμελη, βρῆκε πὸ εἶχαν πουληθεῖ τὰ κλεμμένα ἀπὸ τὴ Μονὴ κειμήλια καὶ τὰ ἀγόρασε. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο τὸ λάβαρο ἐπέστρεψε στὴ θέση του.

Τὸ σχῆμα του εἶναι ἐπίμηκες ὀρθογώνιο (1,20 μῆκος καὶ 0,95 πλάτος) κι ὄχι ὅπως συνήθως τρίγωνο.

«Πρῶτον ἔφερε τὴν Κοίμησιν τῆς Ὑπεραγίας ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας κεντισμένην διὰ μαγγάνου», στὴ μνήμη τῆς ὁποίας τιμῶνται καὶ τὸ Παλαιομονάστηρο καὶ ἡ νεώτερη Μονὴ τῆς Ἐπαναστάσεως. Τυπολογικὰ δὲν διαφέρει ἀπὸ τὶς συνηθισμένες ἀγιογραφίες τῆς Κοιμήσεως. Εἶναι φιλοτεχνημένο μὲ ἔμπνευση, ἐπιμέλεια καὶ θρησκευτικὸ αἶσθημα. Στὸ κέντρο εἰκονίζεται ἡ Παναγία σὲ ὀριζόντια θέση. Πάνω ἀπὸ τὴ νεκρικὴ κλίνη, ὁ Χριστὸς κρατᾷ στὰ χέρια του σπαραγνυμένο βρέφος, πὸ συμβολίζει τὴν ψυχὴ τῆς Θεοτόκου. Τῆ σκηνὴ περιβάλλουν μορφές ἀγίων. Τὸ ἐπάνω μέρος τῆς εἰκόνας καταλαμβάνουν Ἄγγελοι, οἱ ὁποῖοι ἐνέχουν μετάλλιο, μέσα στὸ ὁποῖο εἰκονίζεται ἡ ψυχὴ τῆς Θεοτόκου. Τὸ ὑπόραμμα εἶναι μεταξένιο σὲ κιτρινωπὴ ἀπόχρωση. Τὰ πρόσωπα ἀποδίδονται ἔντεχνα μὲ πολλὰ λεπτομέρειες καὶ γι' αὐτὰ ἔχει χρησιμοποιηθεῖ μετὰξι ἀπαλοῦ χρώματος. Μὲ χρυσὰ νήματα εἶναι κεντημένα τὰ ἐνδύματα, ἐνῶ μικρὰ καὶ μεγαλύτερα μαργαριτάρια σχηματίζουν τὸ φωτοστέφανο τῆς Θεοτόκου. Πυκνὰ θυσσανωτὰ κρόσσια ἀπὸ μετὰξι σὲ βαθὺ πορφυρὸ χρῶμα ἔχουν ποικιληθεῖ μὲ δύο σειρὲς μαργαριταριῶν, ἐνῶ μαργαριτάρια ἔχουν ἐπίσης προσραφεῖ στὰ κάθετα πλευρικὰ ἄκρα.

Τὸ 1821 ἦταν παραπέτασμα τῆς Ὁραίας Πύλης τοῦ τέμπλου, τοῦ ἱστορικοῦ λεγόμενου σήμερα ναοῦ. Τὸ 1826, πὸ ἡ Μονὴ πυρπολήθηκε ἀπὸ τὸν Ἱμπραήμ, τὸ λάβαρο καὶ πάλι διασώθηκε ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς Ἀθανάσιο καὶ Δανιήλ, οἱ ὁποῖοι τὸ μετέφεραν στὸ νησιὸν Κάλυμνο στὴν Ἰθάκη.

Ἀξίζει ἐδῶ μιὰ μικρὴ λεπτομέρεια, πὸ ἀποτελεῖ μιὰ πρόσθετη μαρτυρία τῆς μακρᾶς ἱστορίας του. Τὴν κεφαλὴν τοῦ πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἀγγέλου ἔχει διατρήσει τουρκικὴ σφαῖρα κατὰ τὴ διάρκεια τῆς πολιορκίας τῶν Καλαβρύτων.

Τὸ λάβαρο συντηρήθηκε πολὺ πρόσφατα (1993) μὲ ἰδιαίτερη προσοχὴ, ἐπειδὴ ὁ χρόνος καὶ οἱ κλιματολογικὲς συνθηκὲς εἶχαν ἀρχίσει νὰ καταστρέφουν κλωστὲς καὶ μετὰξι καὶ νὰ τὸ ἀλλοιώνουν αἰσθητὰ. Σήμερα, ὡς σημαντικότερο κειμήλιο φυλάσσεται σὲ εἰδικὴ θήκη στὴ Μονή.

π. Ἀ. Χ.

Ἡ κήρυξη τῆς Ἐπανάστασης

Τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Ἀγαθαγγέλου Χαραμαντίδη

Στις 9 Μαρτίου τοῦ 1821, ὁ Ἀσημάκης Ζαΐμης, ὁ Ἀσημάκης Φωτήλας, ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης, ὁ Σωτήριος Χαραλάμπης, ὁ Σωτήριος Θεοχαρόπουλος, ὁ Ἀνδρέας Λόντος καὶ οἱ ἀρχιερεῖς Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς καὶ Κερνίτσιος Προκόπιος, συνοδευόμενοι ἀπὸ ἀντιπροσώπους τοῦ διοικητῆ τῶν Καλαβρύτων, ξεκινοῦν μὲ προορισμὸ τὴν Τρίπολη. Ὅπως ἀναφέρεται, διανυκτέρευαν στὰ Μαζεῖκα Καλύβια στὸ χαμόσπιτο τοῦ Νταφαλιά, ὅπου καὶ ἔλαβαν τὴν ὀριστικὴ ἀπόφασή τους.

Ἀναζητώντας ἐπίμονα μιὰ λύση γιὰ νὰ ἀποφευχθεῖ ὁ κίνδυνος ὀριστικῆς καταστροφῆς, συνέταξαν μιὰ ἐπιστολὴ δῆθεν προερχόμενη ἀπὸ κάποιον Τούρκο φίλο τους ἀπὸ τὴν Τριπολιτσά. Τὴν παρέδωσαν σὲ ἔμπιστό τους καὶ κανόνισαν νὰ τὸν συναντήσουν σὲ ὀρισμένη θέση γιὰ νὰ τοὺς τὴν ἐπιδώσει. Ἔτσι καὶ ἔγινε· στὶς 10 Μαρτίου ἀνεχώρησαν γιὰ τὴν Τρίπολη, συνάντησαν τὸν ἄνθρωπο, πῆραν τὴν ἐπιστολὴ καὶ ἄρχισαν νὰ δείχνουν τὴν ταραχὴ τους. Ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῆς ἐπιστολῆς πληροφορήθηκαν ὅτι δῆθεν ἔχουν συκοφαντηθεῖ καὶ κατόπιν αὐτοῦ ἐπέμεναν ὅτι εἶναι ἀδύνατο νὰ μεταβοῦν στὴν Τριπολιτσά, ἐὰν πρῶτα δὲν ἀπεδείκνυαν τὴν ἀθωότητά τους. Μ' αὐτὸ τὸ κόλπο ἐπέστρεψαν στὸ χωριὸ Καρνέσι καὶ μέσα σὲ ἀτμόσφαιρα πλαστής ἐξαψῆς καὶ ἀγανάκτησης συνέταξαν ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Καϊμακάμη τῆς Τρίπολης, στὴν ὁποία μὲ δεξιότητες ὑπογράμμισαν τὴν «πίστη» τους, τοῦ ὀρκίζονταν ἀφοσίωση καὶ ζητοῦσαν ἀπόδοση δικαίου καὶ ἀποκατάσταση τῆς ἀλήθειας. Ἡ Τουρκικὴ Διοίκηση παρασύρθηκε ἀπὸ τὴν «εἰλικρίνεια» τῆς ἐπιστολῆς καί, μολονότι ὀργίστηκε μὲ τὴν «παρεξήγηση», ἢ ὁποία προκαλοῦσε ἀνωμαλία, δὲν κράτησε ἐχθρικὴ στάση ἀπέναντί τους, ἐνῶ παράλληλα ἔστειλε τοὺς Ἑλληνας Καλαμογδάρτη καὶ Μοθινὸ μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ τοὺς μεταπέισουν.

Ἐν τῷ μεταξύ οἱ προύχοντες καὶ οἱ ἀρχιερεῖς μέχρι τὶς 13 Μαρτίου εἶχαν φθάσει στὴν Ἁγία Λαύρα. Ἐκεῖ πραγματοποιήθηκαν τρεῖς συσκέ-

ψεις. Στὴν πρώτη, ὁμιλητὴς ἦταν ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης, ὁ ὁποῖος τάχθηκε ὑπὲρ τῆς ἀναβολῆς τῆς Ἐπαναστάσεως. Σύμφωνα μὲ τὴ δική του γνώμη ἔπρεπε νὰ ἐκτιμηθεῖ ἡ κατάσταση μὲ τὰ ἀντικειμενικὰ στοιχεῖα τῆς, τὰ ὁποῖα πίστευε ὅτι δὲν ἐπέτρεπαν τὴν ἐξέγερση τότε. Ἐκτὸς αὐτοῦ ὅμως θεωροῦσε καὶ τὶς μέχρι ἐκείνη τῆ χρονικὴ στιγμή ἐτοιμασίες ἀνεπαρκεῖς.

Ἀκριβῶς τὴν ἀντίθετη ἄποψη ἀνέπτυξε στὴ δεύτερη σύσκεψη, ποὺ πραγματοποιήθηκε τὴ 15η Μαρτίου, ὁ Ἀσημάκης Φωτήλας. Μὲ ἐπιχειρήματα καὶ παλμό, ἀλλὰ καὶ σὲ ὑψηλοὺς τόνους ζήτησε ἄμεση κήρυξη τῆς Ἐπαναστάσεως. Στὴν τρίτη σύσκεψη, ὁ Φωτήλας ὑποστήριξε γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ μὲ ἐπιμονὴ τὴν ἄποψή του.

Καθὼς κορυφωνόταν ὁ δραματικὸς τόνος τῆς συζήτησης, ἡ ἄφιξη μιᾶς πληροφορίας ἔκρινε ὀριστικὰ τὴν ἔκβαση τῆς ἐπαναστάσεως: Ἀπὸ τὰ Σουδενα ἔφτασαν ὁ Ἀναγνώστης Πετμεζᾶς, ὁ Βασίλειος Πετμεζᾶς καὶ ὁ Ἀσημάκης Σκαλοῦσᾶς μὲ φίλους τους, λόγω τῆς γιορτῆς τοῦ ἁγίου Ἀλεξίου στὶς 17 Μαρτίου, ποὺ θὰ πανηγύριζε ἡ Μογιή.

Ἀφοῦ ἀναφέρθηκαν στὴ δυστυχία καὶ τὴ φτώχεια ποὺ ὑπῆρχε στὴν περιοχὴ τους, ἔδωσαν καὶ τὴν εἶδηση: ὁ Χονδρογιάννης εἶχε ἐπιτεθεῖ στὴ θέση «Χελωνοσπηλιά» κατὰ τῆς συνοδείας τοῦ Σείντη, τοῦ εἰσπράκτορα, σκοτώνοντας ἕνα μέλος τῆς καὶ ἀρπάζοντας τὰ φορτία μὲ τὰ χρήματα. Ὁ Χονδρογιάννης ἦταν ἔμπιστος τῆς οἰκογένειας Ζαΐμη καὶ μάλιστα ἄνθρωπος τοῦ Ἀνδρέα Ζαΐμη, ὁ ὁποῖος εἶχε ἐγγυηθεῖ κιόλας γι' αὐτὸν στοὺς Τούρκους τὸ κεφάλι του.

Ἡ πληροφορία τοὺς συγκλόνησε. Τοὺς ἄφησε ἐμβρόντητους καὶ τοὺς γέμισε ἀμηχανία. Κανεὶς ἐκείνη τὴ στιγμή δὲν μποροῦσε νὰ φανταστεῖ ὅτι ὁ Χονδρογιάννης ἦταν ἀπλῶς ὁ ἐκτελεστὴς καὶ ὅτι ὁ ἐμπνευστὴς δὲν ἦταν παρὰ ὁ γέρος Ἀσημάκης Ζαΐμης, ὁ ὁποῖος μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο θέλησε νὰ τερματίσει τὶς ταλαντεύσεις καὶ τὴ διστακτικότητά τῶν προκρίτων. Ἡ συμπεκνωμένη πείρα του τὸν ἔκανε νὰ κατανοήσῃ ὅτι μέσα σ' ἐκείνη τὴν κατάσταση τῶν

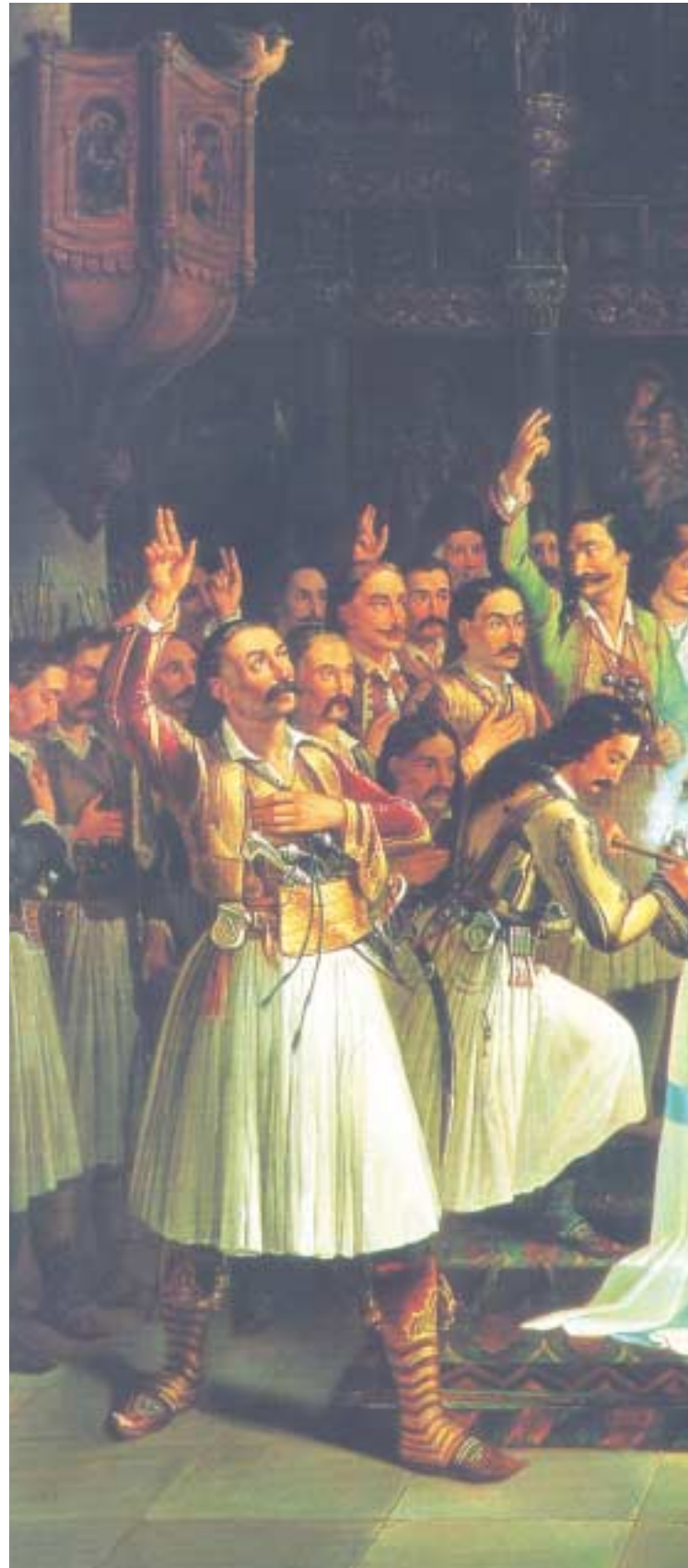
ἀντιθέσεων, πού κρατοῦσε ἀναποφάσιστους τοὺς φυσικούς ἡγέτες τοῦ ἀγώνα, χρειαζόταν κάποιου βίαιου γεγονότος γιὰ ν' ἀνοίξει τὸ δρόμο. Ἔτσι, στηριζόμενος στὸ ἔνστικτό του, ἀλλὰ καὶ κατανοώντας, πὼς ἡ ἀβεβαιότητα πού κυριαρχοῦσε δὲν μποροῦσε νὰ ὀδηγήσει σὲ καλὸ ἀποτέλεσμα, ἐπινόησε τὸ τέχνασμα μὲ ἐκτελεστή τὸ Χονδρογιάννη.

Ἐν τῷ μεταξύ, κι ἐνῶ οἱ πρόκριτοι ἀποροῦσαν καὶ προσπαθοῦσαν νὰ σταθμίσουν τὴ σημασία τῆς ἐπίθεσης, ἔφτασε μιὰ ἐπιστολὴ γιὰ τὸν Ἀσημάκη Φωτῆλα. Ἀποστολέας ἦταν ὁ Χονδρογιάννης, ὁ ὁποῖος μὲ συναρπαστικὴ ἀπλότητα ἔδινε ἐξηγήσεις γιὰ τὴν ἐνέργειά του, ὑπογραμμίζοντας πὼς «δὲν βιάσται» νὰ βλέπει τὸ ἑλληνικὸ χρῆμα, τὸ τόσο ἀπαραίτητο γιὰ τὸν ἀγώνα τοῦ ἔθνους, νὰ μεταφέρεται στὰ τουρκικὰ χέρια.

Ὁ Ζαΐμης τότε ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους πῆρε τὸ λόγο καὶ, ὅπως παραδίδεται, μίλησε ὡς ἑξῆς:

«Ἐνῶ ἡμεῖς, λέγει, σκεπτόμεθα διὰ νὰ εὐρωμεν διέξοδον ἐπὶ τοῦ δημιουργηθέντος ζητήματος, ὁ λαὸς μᾶς ἐπρόλαβε καὶ ἐκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν. Εἴμεθα ἐκ τούτου ὑποχρεωμένοι νὰ τὸν ἀκολουθήσωμεν, διὰ νὰ δώσωμεν τὴν πρέπουσαν κατεύθυνσιν. Πᾶσα ἄλλη ὁδός, τὴν ὁποῖαν ἐσκεπτόμεθα νὰ ἀκολουθήσωμεν, μᾶς ἀπεκόπη. Δὲν μένει ἄλλο παρὰ ἡ ἄμεσος κήρυξις τῆς Ἐπαναστάσεως. Δὲν μᾶς χωρίζει, πλέον, καμμία διαφωνία. Ἄς ἀναπαυθῶμεν ἀπόψε καὶ αὔριον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀφοῦ μεταλάβωμεν τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων, ἃς προσευχηθῶμεν ὅλοι, κατὰ τὴν δοξολογίαν εἰς τὸν ἅγιον Ἀλέξιον καὶ τὴν Παναγίαν νὰ μᾶς βοηθήσουν εἰς τὸν ἀνισὸν ἀγώνα, εἰς τὸν ὁποῖον ἀποδύομεθα. Αὔριον τὴν αὐτὴν ὥραν νὰ συνανηθῶμεν, ἐνταῦθα, διὰ νὰ κανονίσωμεν τὰ τοῦ ἀγῶνος».

Ἡ ἀπόφασις εἶχε ὀριστικὰ ληφθεῖ καὶ δίλημμα δὲν ὑπῆρχε πλέον. Ὁ ἀγώνας ἄρχιζε. Οἱ γενικὲς γραμμὲς καθορίστηκαν καὶ κατέληξαν σὲ ἀποφάσεις. Ὅλοι γινώριζαν καλὰ ὅτι ἄρχιζαν ἕναν ἀγώνα θυσιῶν, πού τὸν συνόδευαν δραματικὲς δυσχέρειες. Ἦταν ὅμως ἀποφασισμένοι γιὰ ὅλα. Ἡ 18η Μαρτίου ἔδινε τὸ σύνθημα. Σήμαινε τὴν ὥρα πού μὲ τόση λαχτάρια περίμενε ὀλόκληρο τὸ ἔθνος. Σύμφωνα μὲ τὸν Γάλλο ἱστορικὸ Πουκεβὶλ οἱ πρόκριτοι ὀρκίστηκαν στὸ Λάβαρο καὶ ἀμέσως μετέδωσαν τὸ μήνυμα σ' ὅλες τὶς ἐπαρχίες, γνωστοποίησαν τὴν ἀπόφα-





ση κι ό καθένας πήγε στην περιοχή του για να γίνει έπικεφαλής του άγώνα. Στις 21 Μαρτίου 1821 συγκεντρώθηκαν, όπως είχε συμφωνηθεί, στην Άγία Λαύρα οι άρχηγοί: Σωτ. Χαραλάμης, Παν. Φωτήλας, Σωτ. Θεοχαρόπουλος, Νικ. Σολιώτης, Ίωάν. Παπαδόπουλος ή Μουρεογιάννης, Βασίλειος και Νικόλαος Πετμεζάς κ.ά. Άκολούθησε δοξολογία μέσα σε άτμόσφαιρα κατανυκτικής μυσταγωγίας. Μετά τó τέλος τής δοξολογίας ό **Παλαιών Πατρών Γερμανός** εύλόγησε τó λάβαρο και έδωσε τó σύνθημα του άγώνα.

Έεκινώντας με τó Λάβαρο, τó όποίο κρατούσε ό διάκονος τής Μονής Γρηγόριος Ντόκος, και με τó ιστορικό κανονάκι κατευθύνθηκαν πρós τά Καλάβρυτα. Η θρυλική πορεία περιγράφεται ως έθνικό πανηγύρι, πού τó óδηγούσε ό ένθουσιασμός, ή χαρά τής λύτρωσης και τó μεγαλειώδες σύνθημα: «*Έλευθερία ή Θάνατος*». Τίποτα δέν φαινόταν δυνατó να ανακόψει τήν όρμη τών Έλλήνων ή να συγκρατήσει αυτό τó ήφαιστίο. Τά Καλάβρυτα πολιορκήθηκαν και αναγκάστηκαν να παραδοθούν, ενώ ή τουρκική φρουρά αιχμαλωτίστηκε.

Έτσι, ή Άγία Λαύρα γίνεται όρμητήριο πολεμικών ένεργειών και συγχρόνως τó μεγάλο κέντρο άνεφοδιασμού τών πρώτων έλληνικών δυνάμεων. Όπως αναφέρεται, κάλυψε τις άνάγκες σε τρόφιμα εκείνες τις ήμέρες με 100 κριούς, 200 πρόβατα, 50 άγελάδες και μεγάλες ποσότητες άρτου και οίνου.

Τά άποθέματά της σχεδόν έξαντλήθηκαν. Δέν ήταν εύκολο όμως να έξαντληθεί τó σθένος πού διέθετε τó έμψυχο ύλικό τής Μονής. Όταν ή είδηση τής έπαναστάσεως διαδόθηκε στην Κωνσταντινούπολη στις 3 Άπριλίου, ή αντίδραση ήταν άμεση και με σκοπό να πτοήσει τούς έξεγερθέντες. Κρέμασαν τόν Πατριάρχη Γρηγόριο και σύμφωνα με τήν «*άπόφαση*» έβαλαν στο στήθος του έπιγραφή πού έλεγε «*ήτο Μωραΐτης και δέν έπρόλαβε τήν Έπανάστασιν εις τήν Έπαρχίαν Καλαβρύτων*».

Παράλληλα, όπως αναφέρουν τά τουρκικά άρχεία, εκείνες τις ήμέρες, στις άρχές δηλαδή του Άπριλίου του 1821, οι άντιπρόσωποι τής Μονής τής Άγίας Λαύρας Καλαβρύτων, οι όποιοι διέμεναν στην Κωνσταντινούπολη, στο Φανάρι, κλείστηκαν στις φυλακές του Μουσταντζή-Μπασή.

Ἡ Ἱερὰ Μονὴ τῆς Παναγίας Τατάρνης

Τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Δοσιθέου

Τὸ ξακουστὸ καὶ θρυλικὸ Μοναστήρι τῆς Παναγίας Τατάρνης εὐρίσκεται σὲ μιὰ γλώσσα ξηρᾶς, πού εἰσχωρεῖ μέσα στὴ μεγάλη τεχνητὴ λίμνη τῶν Κρεμαστῶν. Τὸ Μοναστήρι ἀπέχει ἑβδομήντα περίπου χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ Καρπενήσι καὶ ἑκατὸ περίπου ἀπὸ τὸ Ἀγρίνιο. Οἱ δύο δρόμοι σμίγουν στὴν Δυτικὴ Φραγκίστα.

Τὸ 1556 ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Διονύσιος, μὲ σωζόμενο σιγίλιο ἀνακηρύσσει τὴν Μονὴ Σταυροπηγιακὴ καὶ Πατριαρχικὴ. Ἐκτοτε τὸ Μοναστήρι διαδραματίζει σοβαρὸ καὶ πρωτεύοντα ρόλο στὰ πράγματα τῆς περιοχῆς. Ἡ θέση του δίπλα στὸ πέρασμα τοῦ γεφυριοῦ τῆς Τατάρνης, ἀπ' ὅπου ὅπωςδήποτε ἔπρεπε νὰ περάσουν ὅσοι ἤθελαν νὰ πᾶνε γιὰ Βάλτο, Ἀγραφα ἢ καὶ Θεσσαλία ἀκόμη, ἢ φιλοξενία διάθεση τῶν πατέρων, ἢ ἀγάπη τους γιὰ τὴν ἐλευθερία, κάνουν τὸ Μοναστήρι φάρο φωτεινὸ μέσα στὴν «μελαμβαφῆ», σκοτεινὴ, ἀσέληνη καὶ ἀτέλειωτη νύχτα τῆς σκλαβιάς. Ἡ φιλοξενία πού παρείχε ἔμεινε παροιμιώδης. Ἀκόμα καὶ σήμερὰ σ' ὅλη σχεδὸν τὴν Ρούμελη, ὅταν θέλουν νὰ ἐπαινέσουν κάποιον γιὰ τὴν φιλοξενία του τοῦ λένε: «Τατάρνα τῶκαμε τὸ σπίτι του». Καὶ ἦταν τότε ἡ φιλοξενία μεγάλῃ παρηγοριά, γιατί ὑπῆρχε φτώχεια, κατατρεγμὸς καὶ ὀλοήμερες ὁδοιπορίες. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τοῦ Ἀρματωλικίου τῶν Ἀγράφων καὶ τοῦ Βάλτου εἶχαν τὸ Μοναστήρι «πασᾶ-κονάκι». Σώζονται ἐνθυμήσεις σὲ παλῆὰ βιβλία γιὰ παραμονὴ ἐδῶ τοῦ Κατσαντώνη (ὁ ὁποῖος μάλιστα ἐδώρησε μιὰ μεγάλη ἀσημένια κανδήλα, ἀρίστης τέχνης, πού σώζεται μέχρι σήμερὰ), τοῦ Ράγκου, τοῦ Λεπενιώτη, τοῦ Ἀνδρούτσου, τοῦ Καραϊσκάκη.

Ἦταν ἀκόμη ὀρμητήριο γι' ἀγῶνες ἀπελευθερωτικούς. Πολλὰ ἐπαναστατικὰ κινή-

ματα ξεκίνησαν ἀπὸ ἐδῶ. Ὁ ἥρωϊκὸς Μητροπολίτης Λαρίσης Διονύσιος ὁ Φιλόσοφος, ὁ ἀποκαλούμενος ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς του Σκυλόσοφος, ἀπὸ τὸ Μοναστήρι τῆς Τατάρνης ξεκίνησε τὸ 1601 τὴν ἐπανάστασή του. Τὴν ἐπανάσταση, ἐκείνη, πού τόσο τραγικὸ τέλος εἶχε. Ὅμως ὁ κατακτητὴς ἔβλεπε..., κι' ἂν δὲν ἔβλεπε, διαισθανόταν ὅτι κάτι μαγειρεύεται μέσα κεῖ. Γι' αὐτὸ τὸ Μοναστήρι «πατήθηκε», ἐδηώθη καὶ κατεστράφη ἀπὸ ὀρδὲς Τουρ-



καλβανῶν, τουλάχιστον ἕνδεκα φορές μέχρι τὴν Ἐπανάσταση τοῦ '21. Ξαναχιζόταν καὶ πάλι γινόταν κρησφύγετο κλεφτῶν καὶ ἀρματολῶν καὶ κέντρο συνωμοσιῶν. Γιὰ νὰ καταστραφῆ ἕκ νέου...

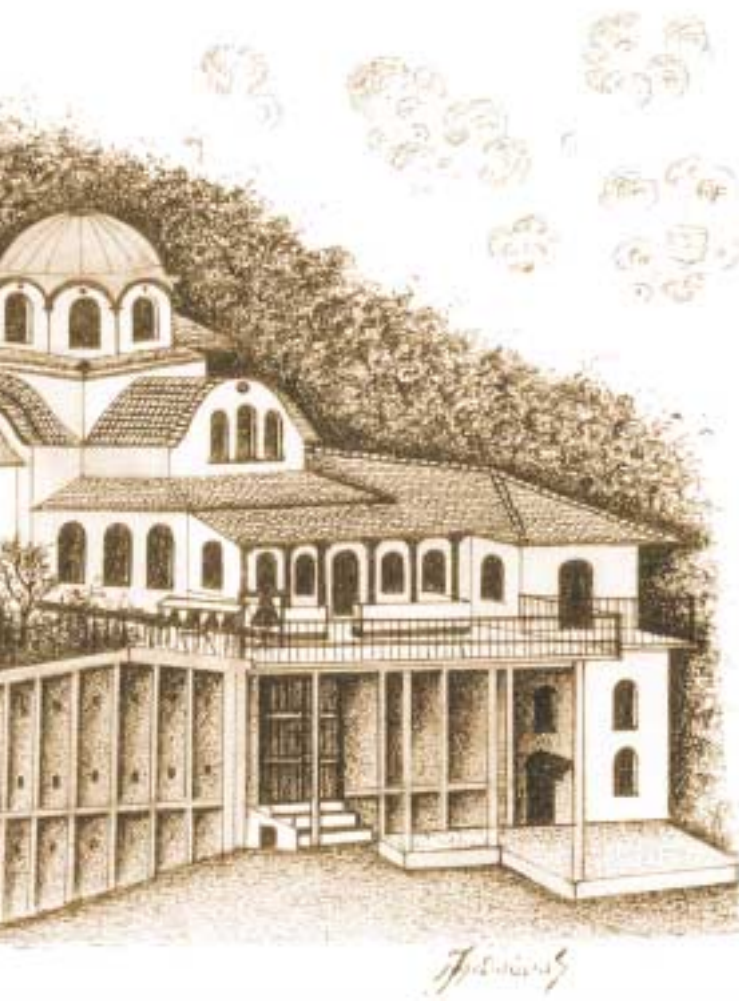
Σώζονται δραματικές ἐκκλήσεις τῶν πατέρων τῆς Μονῆς πρὸς τοὺς ἡγεμόνες Μολδαβίας καὶ Βλαχίας γιὰ βοήθεια. Ἐκεῖ μέσα ἐξιστοροῦνται τὰ δεινὰ τῆς Μονῆς καὶ οἱ καταστροφές της ἀπὸ τοὺς ἐπιδρομείς. Ἀκόμη, μέσα στὶς ἐπιστολές τῶν Διδασκάλων τοῦ Γένους, Εὐγενίου τοῦ Αἰτωλοῦ καὶ τοῦ μαθητοῦ τοῦ Ἀναστασίου Γορδίου, φαίνεται καθαρὰ ἡ ἀγωνία τοῦ Μοναστηριοῦ, οἱ θυσίες του γιὰ τὴν ἐλευθερία, οἱ καταστροφές καὶ οἱ διώξεις ποὺ ὑφίστατο ἀπὸ τὶς ὀρδές τῶν υἱῶν της Ἄγαρ, οἱ προσπάθειές του γιὰ ἀνάρρωση. Πολλές φορές ἔφθασεν εἰς πέταυρα τοῦ Ἄδου.

Ἄλλ' ἢ προστάτις καὶ ἔφορος Παναγία δὲν ἀφῆκε... Τὸ 1804 ἐρημώνεται ἐντελῶς γιὰ 8 μῆνες: 800 Ἀρβανίτες πατοῦν τὸ Μοναστήρι, μένουν μέσα καὶ ρημάζουν τὰ πάντα. Οἱ Πατέρες ξαναγύρισαν καὶ ἡ ζωὴ συνεχίσθηκε. Ὅταν σήμανε ἡ ὥρα τῆς Ἐθνεγερσίας, οἱ πατέρες δὲν ἀρκέστηκαν μόνον σὲ εὐχές καὶ δοξολογίες. Ἄδραξαν τ' ἄρματα, ζώστηκαν σπάθες καὶ ἀκολουθώντας τὸν Ἡγούμενό τους Κυπριανὸ πολέμησαν γενναῖα. Πολέμησαν στὸ πλευρὸ τοῦ Ἀνδρούτσου στὴν μάχη τοῦ γεφυριοῦ τῆς Τατάρνης (ἡ πρώτη τῆς Ἐπανάστασης). Πολέμησαν στὸ πλευρὸ τοῦ Καραϊσκάκη στὴν μάχη τῆς Κορομηλιάς. Πολέμησαν παντοῦ, ὅπου τὸ χρέος πρὸς τὴν πατρίδα τοὺς καλοῦσε.

Ὅλη ἡ περιουσία τοῦ Μοναστηριοῦ, κινητὴ, ἀκίνητη, ποίμνια, χρήματα, διετεθή γιὰ τὸν ἀγῶνα. Ἐφθασε νὰ συντηρεῖ ἐξ ἰδίων πόρων τέσσαρες χιλιάδες πολεμιστὲς σὲ τροφές καὶ τζιχμανέδες (πολεμοφόδια).

Ἐκίνησαν γιὰ τὸν ἀγῶνα πενήντα πατέρες καὶ ἐπέστρεψαν μόνον δώδεκα, κι' αὐτοὶ γυμνοί, ξυπόλυτοι, σακατεμένοι. Οἱ ὑπόλοιποι ἔπεσαν στὰ πεδία τῶν μαχῶν. Αὐτοὶ ποὺ ἐπέζησαν γύρισαν γιὰ νὰ συνεχίσουν τοὺς εἰρηνικούς τους πιά ἀγῶνες. Μὲ λαχτάρια περπατοῦσαν μέρες ὀλόκληρες γιὰ νὰ δοῦν ξανά τὸ ἀγαπημένο τους Μοναστήρι. Ὅταν ἐπιτέλους πλησίασαν, ἡ καρδιά τους ἄρχισε νὰ χτυπᾶ γοργά. Σὲ λίγο θὰ ἔμπαιναν στὴν μάνδρα τὰ σκορπισμένα πρόβατα τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλ' ὅποια ἀπογοήτευση! Τὸ Μοναστήρι τους ἦταν στάχτη!

Τὸ 1823 ὁ Κούρτ Πασᾶς τῆς Σκόντρας κατεβαίνοντας μὲ τὰ φουσαῖα του γιὰ νὰ πνίξει στὸ αἷμα τοὺς ἐπαναστατημένους ραγιάδες τῆς Ρούμελης, ἔκαψε τὸ Μοναστήρι, ἐδικούμενος τὴν ἀνταρσία τῶν μοναχῶν καὶ τὴ βοήθειά τους στὸν Ἀγῶνα... Δὲν ἔμεινε τίποτε ὄρθιο. Ἐμεινε ὁμως ὄρθη ἡ θέληση γιὰ δημιουργία. Καὶ κάτι ἀκόμη: σώθηκαν τὰ κειμήλια, χάρις στὴν προνοητικότητα τῶν ὀλίγων γερόντων μοναχῶν, ποὺ εἶχαν μείνει στὸ Μοναστήρι φρουροὶ καὶ «προσμονάριοι» τοῦ κανδηλιοῦ τῆς Παναγίας.





‘Η βία στην οικογένεια

Του ‘Αλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου,
Καθηγητού Πανεπιστημίου

Βία αντιληπτή με όλες μας τις αισθήσεις

Ένα άνησυχητικό φαινόμενο, που έξαπλώνεται όσο πάει και περισσότερο στην εποχή μας, είναι αυτό που ονομάζουμε βία στην οικογένεια. Συνεχώς ακούμε για κακοποιημένα παιδιά και γυναίκες, χωρίς να αποκλείονται και οι κακοποιημένοι άνδρες. Πρόσφατα θρηνήσαμε το θάνατο ενός βρέφους σαν αποτέλεσμα του ξυλοδαρμού του από τον πατέρα του. Το τελευταίο γεγονός έφερε πάλι στην επιφάνεια γεγονότα που όλοι γνωρίζουμε, που όλοι ζούμε καθημερινά σε γειτονικές, σε συγγενικές ή και στις δικές μας οικογένειες. Έαν το παράδειγμα ήταν άκραιο και στοιχειοθέτησε ένα βίαιο θάνατο, υπάρχουν χιλιάδες άλλα παραδείγματα με τα όποια κλιμακώνεται ή βία στους πιο οικείους χώρους της ζωής μας.

Χωρίς να υπερβάλουμε, θα μπορούσαμε άνετα να υποστηρίξουμε ότι στις περιπτώσεις αυτές υφίσταται παραβίαση του οικογενειακού ασύλου. Με ποιά όμως έννοια; Με την έννοια της ύπαρξης ενός κλίματος αντίθετου απ’ αυτό που υποτίθεται ότι συνήθως πρέπει να επικρατεί μέσα στην οικογένεια. Ένός κλίματος, δηλαδή, αγάπης, ειρήνης, στοργής, άμοιβαίων υποχωρήσεων. Ένός κλίματος όπου η οικογενειακή έστια και ζεστασιά αφήνει εκτός οικίας τους βίαιους και ψυχρούς ανέμους που επικρατούν έξω.

Μ’ αυτόν τον τρόπο, σα να καταλύεται το οικογενειακό άσυλο από μέσα. Όταν, εκεί

που θα έπρεπε να νοιώθει ο καθένας μας ασφαλής, νοιώθει ανασφαλής· εκεί που τα χέρια, αντί να απλώνονται σε θωπείες, βιαιοπραγούν και πληγώνουν· εκεί που τα λόγια γίνονται μέσα διαπληκτισμού, εκεί που οι ύβρεις και οι βλαστήμιες ρυπαίνουν την άκοή μας αλλά και οι χυδαίες πράξεις αναδίδουν δυσσομία. Τότε είναι σα να εισπράτουμε με όλο μας το είναι το κακό που επιμερίζεται σε πράξεις βίας προς όλες μας τις αισθήσεις.

Άντιλαμβανόμαστε, λοιπόν, ότι αντί της επιθυμητής ειρήνης επικρατεί ένας ακήρυκτος πόλεμος. Το πολύ πολύ θα μπορούσε η κατάσταση αυτή να χαρακτηριστεί ως μη πόλεμος. Αυτό όμως δεν αναιρεί την άνησυχία ως προς το παρόν και το μέλλον, ούτε αφαιρεί το φόβο μεταξύ των μελών της οικογένειας, γιατί δεν γνωρίζουν πότε θα ξεσπάσει εκ νέου ή βία. Έκείνο που εύχονται είναι ή απουσία εκείνου του μέλους, που ή παρουσία του τα τρομοκρατεί.

Η βία πλήττει την ποιότητα ζωής

Έαν αναφερθήκαμε προηγουμένως σε πράξεις βίας αντιληπτές από τις πέντε μας αισθήσεις, μπορούμε στη συνέχεια να πούμε ότι δεν είναι μόνο ή σωματική, οι ένδεχόμενες κακώσεις, οι σεξουαλικές παρενοχλήσεις και άλλες. Βία δεν είναι μόνο ή στέρηση κυρίων παραγόντων της ζωής, όπως της τροφής, της σωστής περιθαλψής, της αναγκαίας θέρμανσης. Η στέρηση των

τελευταίων, όταν επιβάλλονται κάποιες φορές λόγω έξωτερικων συνθηκων, αντιμετωπίζεται με όμολογια και ξεπερνιέται. Βία είναι επίσης και ή σε πνευματικό και ψυχικό επίπεδο στέρηση των αναγκαίων εκείνων πραγμάτων που προσφέρουν μια ποιότητα ζωής. Δέν είναι κατά συνέπεια μόνο ό επιθετικός λόγος που μās πληγώνει. Είναι και ή περιφρονητική σιωπή που μās θλίβει. Δέν είναι τὰ κτυπήματα που αφήνουν μελανὰ αποτυπώματα στο σώμα μας. Ή ζωή μας γίνεται μαύρη και σκοτεινή, όταν μάταια περιμένουμε ένα χάδι στοργής και μια ζεστή άγκαλιά που δέν είναι διαθέσιμη.

Είναι εϋθύνη όλων μας

Όφείλουμε, όμως, όλοι να γνωρίζουμε, ότι μια ειρηνική οικογενειακή ατμόσφαιρα δέν δημιουργείται από μόνη της. Δέν αποτελεί έναν παράδεισο που είχαμε και χάσαμε. Είναι περισσότερο κάτι που κατακτιέται και μάλιστα επί καθημερινής βάσεως. Θα τήν χαρακτηρίζαμε σαν μια γή επαγγελίας, που μās έχουν υποσχεθεί και που πρέπει με όλες μας τις δυνάμεις να τήν κατακτήσουμε. Ούτε ή ειρήνη ούτε ή βία είναι μεγέθη αυτονόητα. Ούτε ή πρώτη επικρατεί ούτε ή δεύτερη αποφεύγεται από μόνη της. Έπικαιρος είναι ό στίχος του ποιητή που μās θυμίζει ότι «ή ειρήνη θέλει δύναμη να τήν αντέξεις». Πολλές φορές και έμεις δέν είμαστε άμοιροι εϋθυνων για τή βία που μπορεί να προκύψει στην οικογένειά μας, είτε εκ μέρους μας είτε εκ μέρους άλλων μελών της.

Στή βία που ξεπετιέται από μέσα μας όρμητικά, χρειάζεται ν' αντιτάξουμε μιαν άλλη βία, που θα τήν έμποδίσει να όρμησει ακάθεκτη. Να έξαναγκάσουμε τον έαυτό μας να αντιρροπήσει τις αντίθετες ροπές. Άντι να έξβιάζουμε τους άλλους, θα

χρηαστεί να αντιταχθούμε στις πρώτες μας έσωτερικές ώθήσεις και να ίσοροπήσουμε. Ούτε είναι ανάγκη στή βία του άλλου ν' αντιτάξουμε τή δική μας βία έναντίον του. Πιθανόν μια κατακτημένη ειρήνη μέσα μας να μπορεί να περιορίσει τὸ ξέσπασμα τής βίας του άλλου.

Κάτι που πρέπει να έχουμε στο νοϋ μας είναι, ότι μια άπωθημένη βία, που δέν έκδηλώσαμε στο κοινωνικό μας περιβάλλον, στον έργασιακό μας χώρο, μεταξύ φίλων ή ανταγωνιστων, δέν είναι ανάγκη να βρει τὸ σπίτι μας ως τον ιδανικό τόπο, για να έκδηλωθεί. Δέν μās χρωστοϋν τίποτε τὰ παιδιά μας, ή γυναίκα μας, οί οικείοι μας, να έκδηλώνουμε βίαια συναισθήματα που έχουν τραφεί άλλοϋ. Τὸ ίδιο ισχύει, βέβαια, και για τὸ χώρο τής έργασίας μας. Έργασια και οικογένεια δέν αποτελοϋν όπωσδήποτε ανταγωνιστικούς πόλους, όπου παίζονται αναπληρωματικά οί αντιθέσεις μας.

Ειρηνική άντεπίθεση

Ή συνειδητοποίηση αϋτοϋ του φαινομένου και ή εϋαισθητοποίησή μας σ' αϋτοϋ του τύπου τὰ παιχνίδια συνιστᾶ ήδη μια πρόοδο για τήν ύπέρβαση τής βίας όχι μόνο στην οικογένεια αλλά σε όλους τους χώρους που συναλλάσσονται άνθρωποι. Δέν άρκοϋν όμως μόνο αϋτές: ή συνειδητοποίηση, δηλαδή, και ή εϋαισθητοποίηση. Σύν τοις άλλοις απαιτείται και ψυχική έργήγορση, οϋτως ώστε να αντιλαμβανόμαστε και τὰ ελάχιστα έρεθίσματα στα όποια θα μπορούμε να διακρίνουμε προσβολές βίας, για να τις αντιμετωπίσουμε κατάλληλα. Ταυτόχρονα, όμως, ή έπιφυλακή μας αϋτή θα μās έτοιμάζει για μια ειρηνική άντεπίθεση, ώστε να νικήσουμε τή βία με άγαθή διάθεση και πράξη. Για να έκλείψει ή βία στην οικογένεια, που τόσο κακό κάνει στα μέλη της.



Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στήν Ἑλλάδα

Τῆς Εἰρήνης Οἰκονομίδου

ΦΙΛΙΠΠΟΙ

Ἐκεῖ πού τελειώνει, πρὸς τὰ βόρεια ἡ Μικρασιατικὴ ἀκτὴ, λίγο πῶ πάνω ἀπὸ τὴν Λέσβο, καὶ λίγο πρὶν μπουῦμε στὰ Δαρδανέλλια, ὑπῆρχε κατὰ τὸν πρῶτο Χριστιανικὸ αἰῶνα μιὰ μικρὴ παραλιακὴ πόλις, ἡ Τρωὰς (τμῆμα τῆς περιοχῆς τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου).

Βρισκόμαστε ὁμως στὸ ἔτος 49 μ.Χ., τότε πού ὁ Ἀπόστολος Παῦλος σκεφτότανε νὰ συνεχίσῃ τὸ ἀποστολικό του ἔργο πρὸς τὰ ἐνδότερα τῆς Μ. Ἀσίας (Πραξ. 16, 7), ὅταν μιὰ νύχτα τοῦ ἔδειξε ὁ Θεὸς ἓνα ὄραμα πού τὸν ἔκανε νὰ ἀλλάξῃ πορεία: Τοῦ παρουσιάσθηκε ἓνας Μακεδόνας (Ἕλληνας ἀπὸ τὴν Μακεδονία), πού τοῦ ἔλεγε: «*Διαβάς εἰς Μακεδονίαν βοήθησον ἡμῖν*» (Πράξ. 16, 4). Δηλαδή: Ἀφοῦ περάσῃς στὴν Μακεδονία, ἔλα νὰ μᾶς βοηθήσῃς.

Τότε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος κατάλαβε ὅτι ὁ Θεὸς τὸν καλοῦσε νὰ κατευθυνθῇ πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ πῆρε τὸ πλοῖο ἀπὸ τὴν Τρωάδα, μαζί μὲ τὸν Ἀπόστολο Σίλα καὶ τὸν Ἀπόστολο Λουκᾶ καὶ ἀφοῦ ἔπλευσαν κοντὰ στὴ Σαμοθράκη, ἀποβιβάσθησαν στὴν ἀρχαία πόλι «*Νεάπολι*» (σημερινὴ Καβάλα). Ἔτσι τὸ Εὐαγγέλιο ἔφθασε στὸ ἔδαφος τῆς Εὐρώπης ἀπὸ αὐτὴν τὴν πόλι, ἡ ὁποία στὴν Βυζαντινὴ ἐποχὴ ὠνομαζόταν «*Χριστούπολις*» γι' αὐτὸν τὸν λόγο (Πραξ. 16, 11).

Μόλις βγῆκε στὸ λιμάνι, ὁ Ἀπ. Παῦλος ἐκήρυξε, σύμφωνα μὲ τὴν τοπικὴ παράδοσι. Πίσω ἀπὸ τὸ ἱερό τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου στὴν Καβάλα (κοντὰ στὸ λιμάνι) ὑπάρχει μιὰ μεγάλῃ πρασινωπὴ πέτρα, ἐπάνω στὴν ὁποία πάτησε γιὰ νὰ μιλήσῃ.

Ἡ Καβάλα (ἡ ἀρχαία *Νεάπολις* καὶ ἡ Βυζαντινὴ *Χριστούπολις*) εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς ὠραιότερες πόλεις τῆς Ἑλλάδος, χτισμένη ἀμφιθεατρικὰ πάνω ἀπὸ τὸ λιμάνι, καὶ ἡ διαμονὴ ἐκεῖ εἶναι πολὺ εὐχάριστη. Ὑπάρχει Βυζαντινὸ κάστρο στὴν ἄκρῃ τοῦ λιμανιοῦ καὶ μνημειῶδες ὕδραγωγεῖο πού διασχίζει τὴν πόλι. Τὸ ἀρχαιολογικὸ της Μουσεῖο περιέχει πολὺ ἐνδιαφέροντα εὐρήματα τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Μακεδονίας.

Ἀπὸ αὐτὴν τὴν πόλι ὁ Ἀπ. Παῦλος περπάτησε 15 χλμ. ἐπὶ τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ –ἀρχαία στρατιωτικὴ ρωμαϊκὴ ὁδὸς πού ἔνωσε τὰ παράλια τῆς Ἀδριατικῆς θάλασσας μὲ τὴν πόλι τοῦ Βυζαντίου κατὰ μῆκος ὅλης τῆς Β. Ἑλλάδος–, γιὰ νὰ φθάσῃ στὴν πόλι τῶν Φιλίππων.

Τὴν πόλι αὐτὴν τὴν εἶχε κτίσει ὁ Φίλιππος Β' τῆς Μακεδονίας, ὁ πατέρας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου τὸ 358 π.Χ., λόγω τῆς στρατηγικῆς θέσεως καὶ τῶν χρυσορυχείων τοῦ ὄρους Παγγαίου σ' αὐτὴν τὴν περιοχὴ.

Τὴν ἐποχὴ ὁμως πού ἔφθασε ὁ Ἀπ. Παῦλος, ὅλη ἡ Ἑλλάδα ἦταν ὑπὸ ρωμαϊκὴ κατοχὴ, καὶ οἱ Φίλιπποι εἶχαν ὀνομασθῆ ἀπὸ τὸν Ὀκταβιανὸ «*Ρωμαϊκὴ Ἀποικία*», μετὰ τὴν νίκη του κατὰ τῶν Δημοκρατικῶν Κασσίου καὶ Βρούτου (δολοφόνους τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος) στὴν μάχη τῶν Φιλίππων τὸ 42 π.Χ. (Ἡ ρωμαϊκὴ κατοχὴ ἄρχισε στὴν Ἑλλάδα τὸ 146 π.Χ. μὲ τὴν καταστροφὴ τῆς Κορίνθου καὶ τελείωσε τὸ 330 π.Χ. μὲ τὴν ἵδρυσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως).

Ἡ Ρωμαϊκὴ πόλις τῶν Φιλίππων ἦταν πολυάνθρωπη μὲ ἀνάμικτο πληθυσμό, μὲ πολὺ κίνησι καὶ περιτρυγυρισμένη ἀπὸ τείχη. Εἶχε θέατρο, ρωμαϊκὴ Ἀγορὰ καθὼς καὶ

είδωλολατρικούς ναούς και ιερά ἀνατολικῶν θρησκειῶν. Πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ κτίρια ἀποτελοῦν σήμερα τὸν ἀρχαιολογικὸ χῶρο ποὺ ἐπισκεπτόμαστε.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος πέρασε μέσα στὴν πόλι ἀπὸ τὴν «*Πύλη τῆς Νεαπόλεως*» (ἀνατολικά). Ἡ πύλη αὐτὴ ὑπάρχει μέχρι σήμερα. Κάποιο Σάββατο βγήκε ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη, γιὰ νὰ συναντήσῃ Ἰουδαίους κοντὰ σὲ ἓνα ποταμάκι, ποὺ ὑπέθετε ὅτι θὰ ἦταν τόπος προσευχῆς, γιὰ νὰ κηρύξῃ τὸ Εὐαγγέλιο. (Οἱ Ἰουδαῖοι ἔκαναν καθαρμούς πρὶν τὴν προσευχή, γι' αὐτὸ συγκεντρώνονταν κοντὰ σὲ τόπους ὅπου ὑπῆρχε νερό, Πραξ. 16, 12-13).

Συνάντησε ἐκεῖ μία ομάδα γυναικῶν στὶς ὁποῖες μίλησε. Μεταξὺ αὐτῶν ἦταν ἡ Λυδία, μία γυναίκα ἀπὸ τὰ Θυάτειρα τῆς Μ. Ἀσίας (ἐπὶ τῆς Μικρασιατικῆς ἀκτῆς, ἀπέναντι στὴν Λέσβο), ποὺ ἐμπορευόταν πορφύρα (ἓνα πολὺ ἀκριβὸ ὕφασμα), καὶ ἡ ὁποία εἶχε ἤδη γνωρίσει τὸν Μονοθεϊσμό τῆς Παλ. Διαθήκης καὶ τὸν εἶχε ἀποδεχθῆ (ἦταν δηλαδὴ «*προσήλυτη*»). Αὐτὴ ἡ ἔξυπνη γυναίκα, ἀφοῦ ἡ δουλειά της ἦταν τὸ ἐμπόριο, κατάλαβε ἀμέσως τὰ λόγια τοῦ Ἀπ. Παύλου καὶ ζήτησε νὰ βαπτισθῆ αὐτὴ καὶ ἡ οἰκογένειά της (Πράξ. 16, 14-15).

Αὐτὴ ἡ βάπτισις εἶναι ἡ πρώτη ἐπὶ Εὐρωπαϊκοῦ ἐδάφους καὶ ἡ Λυδία εἶναι ἡ πρώτη Χριστιανὴ τῆς Εὐρώπης. Τὸ ποταμάκι Γαγγίτης, ὅπου βαπτίσθηκε ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο, ρεῖ μέχρι σήμερα. Τὸ σημεῖο αὐτό, τὸ ὁποῖο μπορούμε νὰ ἐπισκεφθοῦμε σήμερα (ὄχι μακριὰ ἀπὸ τὸν ἀρχαιολογικὸ χῶρο τῶν Φιλίππων), εἶναι πολὺ σημαντικὸ γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Εὐρώπης. Πρόκειται γιὰ ἓνα τόπο πολὺ γραφικὸ. Ὑπάρχει ἐκεῖ καὶ ἓνα Βαπτιστήριον ὀκταγωνικὸ, χτισμένο στὶς μέρες μας, ἀλλὰ στὸν ρυθμὸ τῶν ἀρχαίων Βαπτιστηρίων, πρὸς τιμὴν τῆς Ἁγίας Λυδίας, ὅπου βλέπομε καὶ τὴν εἰκόνα της (Μνήμη 20 Μαΐου).



Ὑμνος τῆς Ἁγίας Λυδίας

*Τὸν Θεὸν σεβομένη διανοίας εὐθύτητι
τὸ τῆς Χάριτος φέγγος διὰ Παύλου εἰσδέδεξαι,
καὶ πρώτη ἐν Φιλίπποις τῷ Χριστῷ
ἐπίστευσας, θεόφρων, πανοικί.
Διὰ τοῦτο σέ τιμῶμεν ἀσματικῶς,
Λυδία Φιλιππησία.
Δόξα τῷ εὐδοκήσαντι ἐν σοί,
Δόξα τῷ σέ καταυγάσαντι,
Δόξα τῷ χορηγοῦντι διὰ σοῦ ἡμῖν
τὰ κρείττονα.*

Στοὺς Φιλίππους συνέβη καὶ ἓνα ἄλλο γεγονός πολὺ δυσάρεστο, ποὺ εἶχε ὡς συ-

νέπεια τὴν φυλάκισι τοῦ Ἀπ. Παύλου καὶ τοῦ Ἀπ. Σίλα. Ἀλλὰ πολλές φορές ὁ Θεὸς τὸ πικρὸ τὸ κάνει γλυκό. Ἔτσι τὸ δυσάρεστο αὐτὸ γεγονός κατέληξε στὴν βάπτισι τοῦ δεσμοφύλακα καὶ ὅλης τῆς οἰκογενείας του (Πράξ. 16, 23-34).

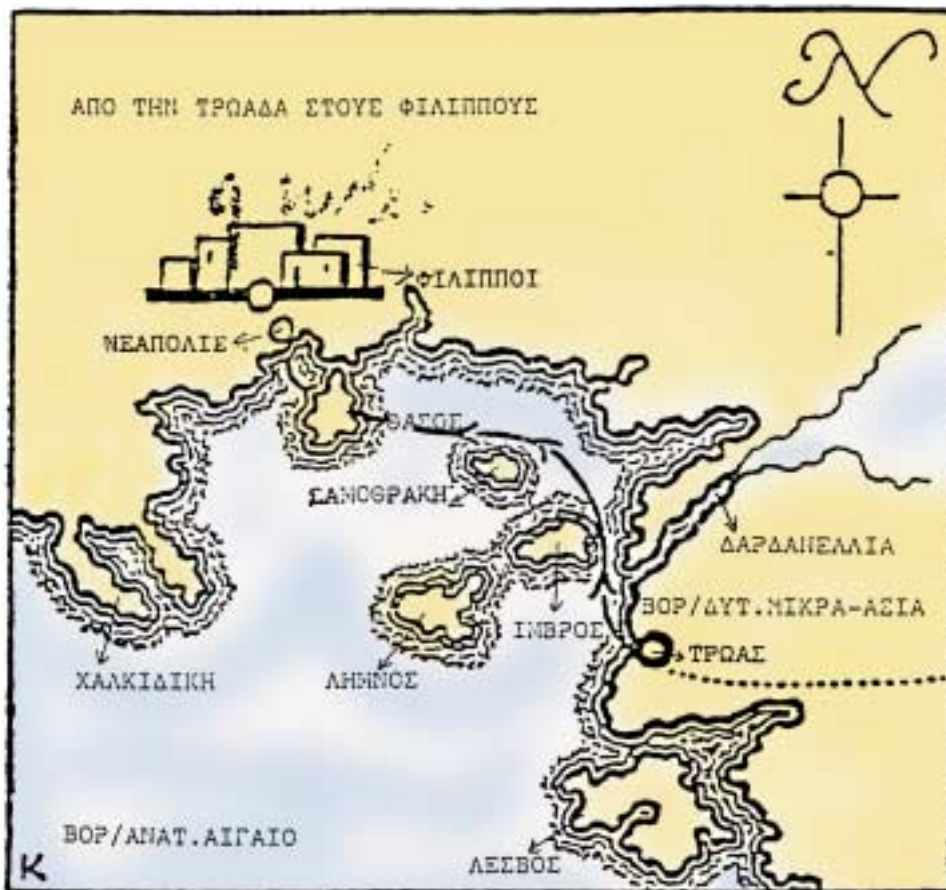
Σήμερα ἐπισκεπτόμαστε τμῆμα τῆς ἐρειπωμένης φυλακῆς πάνω ἀπὸ τὴν ὁποία ὑπάρχουν τὰ θεμέλια μιᾶς τεράστιας παλαιохριστιανικῆς Βασιλικῆς (Βασιλικὴ «Α»), στὰ δεξιὰ τοῦ δρόμου, ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Ρωμαϊκὴ Ἀγορὰ (5ος μ.Χ. αἰ.).

Τὸ πέρασμα τοῦ Ἀπ. Παύλου ἀπὸ τοὺς Φιλίππους κατέστησε αὐτὴν τὴν πόλι μεγάλο προσκύνημα τῶν Χριστιανῶν καὶ χτίστηκαν ἐκεῖ ἐκκλησίαι σημαντικῆς. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Βασιλικὴ «Α», βλέπομε τμήματα καὶ τῆς Βασιλικῆς «Β», πὺ ἀρχισε νὰ χτίζεται ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ τὸν 6ο μ.Χ. αἰ. (κοντὰ στὴ Ρωμαϊκὴ Ἀγορὰ), ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ἐκκλησία ἔμεινε ἡμιτελῆς λόγω πτώσεως τοῦ τρούλλου. Ἐκτὸς ἀπὸ λί-

γους τοίχους πὺ μένουν ὄρθιοι, ὑπάρχουν καὶ μερικὰ ὠραῖα πέτρινα κιονόκρανα μὲ δαντελωτὸ σκάλισμα.

Πρόσφατες ἀνασκαφῆς ἔφεραν εἰς φῶς ἓνα ψηφιδωτὸ δάπεδο ὀκταγωνικοῦ ναοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιγραφή μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἦταν ναὸς πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπ. Παύλου. Φέρει δὲ τὴν χρονολογία: 314 μ.Χ. Χτίσθηκε δηλαδὴ ἓνα χρόνο μετὰ τὸ διάταγμα τῶν Μεδιολάνων τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου (313 μ.Χ.), πὺ ἔδωσε ἐλευθερία στὴν Ἐκκλησία καὶ σταμάτησαν οἱ διωγμοὶ τῶν Χριστιανῶν. Πρόκειται λοιπὸν γιὰ τὸν ἀρχαιότερο ναὸ τῆς ἐλευθέρως πια Ἐκκλησίας.

Ὁ θρησκευτικὸς τουρισμὸς ὁδηγεῖ σήμερα στοὺς Φιλίππους πολλοὺς Ἕλληνας καὶ ξένους μὲ ὀργανωμένες ἐκδρομές. Πρέπει ὅμως νὰ γνωστοποιηθῆ πανευρωπαϊκῶς αὐτὸ τὸ σημαντικό Ἀποστολικὸ Προσκύνημα, ἀφοῦ στοὺς Φιλίππους ἀρχίζει ἡ ἱστορία τῆς Χριστιανικῆς Εὐρώπης μὲ τὴν βάπτισι τῆς Λυδίας ἀπὸ τὸν Ἀπ. Παῦλο τὸ 49 μ.Χ.



Ὁ πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Βαλληνδράς (Ὁ μελίχιος καὶ μελωδικός)

Τοῦ Πρωτοπρ. Νικολάου Σκιαδαρέση

Τὴν 21ην Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 2002 καὶ μετὰ ἀπὸ πολὺμηνον δοκιμασίαν ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ ὁ πρωτοπρεσβύτερος π. Γεώργιος Βαλληνδράς. Τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης, καὶ ἐνῶ τὸ σεπτὸν σκήνωμά του εἶχεν μεταφερθεῖ εἰς τὸν Ἱερὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος Παγκρατίου, εἰς τὸν ὁποῖον ἱεράτευσεν ὡς Προϊστάμενος αὐτοῦ τὴν τελευταίαν 30ετίαν τῆς ὑπερτεσσαρακονταετοῦς ἐφημεριακῆς του διακονίας, ἐτελέσθη σεμνοπρεπῶς καὶ ὡς ἤρμοζεν εἰς τὴν περίπτωσιν Ἀρχιερατικὴ Θεία Λειτουργία ὑπὸ τοῦ ἀνταδέλφου του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Πατρῶν κ. Νικοδήμου, συμπαραστατουμένου ὑπὸ τῶν ἐφημερίων τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ καὶ τοῦ γράφοντος τὰς ὀλίγας αὐτὰς γραμμάς, ἐνῶ εἰς τὸ τέλος ἐψάλη τρισάγιον. Εἰς τὴν Θεϊαν Λειτουργίαν πέραν τῶν οἰκιακῶν τοῦ μεταστάντος μετεῖχεν ἱκανὸς ἀριθμὸς ἐνοριτῶν καὶ πνευματικῶν του τέκνων. Ἡ ἀτμόσφαιρα ἣ ὁποία ἐκυριάρχησεν προφανῶς ὑπῆρξεν κατανυκτικὴ καὶ οἷα ἐταίριαζεν εἰς τὸν χαρακτῆρα καὶ εἰς τὸ πνευματικὸν ἐπίπεδον τοῦ μεταστάντος π. Γεωργίου.

Τὸ ἀπόγευμα καὶ περὶ ὥραν 3.30' μ.μ. ἐν μέσῳ πληθούσης Ἐκκλησίας εἰς τὸν, ὡς εἴρηται, Ἱερὸν Ναὸν καὶ προεξάρχοντος τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστόδουλου, καὶ μετὰ τὴν συμμετοχὴν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Νέας Ἰωνίας καὶ Νέας Φιλαδελφείας κ. Κωνσταντίνου, τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Χριστουπόλεως κ. Πέτρου καὶ πλειάδος ἄλλων Κληρικῶν ἐξ Ἀθηνῶν ἀλλὰ καὶ ἐκ Πατρῶν, οἱ ὁποῖοι ἐταξειίδευσαν πρὸς τοῦτο εἰς Ἀθήνας, ἐτελέσθη ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία.

Κατὰ τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν, ἣ ὁποία ἐψάλη ὡς ἤξιζεν εἰς τὸν μελωδικὸν καὶ σεμνοπρεπῆ π. Γεώργιον, ὠμίλησεν εὐστόχως καὶ ἀπὸ περιωπῆς περὶ τοῦ μεταστάντος ὁ Μα-

καριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστόδουλος, καλύπτων ὄχι μόνον τὴν φωτεινὴν καὶ πολυδιάστατον προσωπικότητά του, ἀλλὰ καὶ ἐν συνδυασμῷ μετὰ «τὸ καλλίκλαδον τῶν Βαλληνδράδων γένος». Ἐξαιρέτως δὲ μετὰ τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Πατρῶν κ. Νικόδημον, «ἀγαπητὸν ἐν Χριστῷ ἀδελφὸν καὶ πολὺν Γέροντα μεταξὺ τῶν Ἱεραρχῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», ὡς χαρακτηριστικῶς εἶπεν ὁ Μακαριώτατος, διὰ τὰ ὑπογραμμίσθη ἐν συνεχείᾳ ὅτι: «οἱ δύο ἀδελφοὶ Νικόδημος καὶ Γεώργιος ὑπῆρξαν εὐφῆμως γνωστοὶ εἰς ὅλην τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος», ἐπισημαίνων συμπληρωματικῶς ὅτι: «τὸ δίδυμον τοῦτο ὑπῆρξεν πολὺ διδακτικὸν δι' ὅλους ἡμᾶς».

Ἀπὸ τὴν μεστήν πνευματικότητα καὶ ὑψηλῶν μηνυμάτων ἀλλὰ καὶ πατρικὴν ἀγάπην καὶ ἀναγνώρισιν πρὸς τὸν μεταστάντα, ὁ ὁποῖος «ὑπῆρξεν ἄξιος τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθη», ὁμιλίαν τοῦ Μακαριωτάτου εἶναι δύσκολον κανεῖς τὰ σταχυολογήσῃ «σημεῖα» τινά, διότι ὁλόκληρος ἡ ὁμιλία του εἶναι κατάμεστος ἀπὸ χαρακτηριστικὰς καὶ γεμάτας περιεχομένου ἐπισημάνσεις, ὅπως π.χ. ὅτι ὁ π. Γεώργιος «ὑπῆρξεν ἐκ τῶν διακεκριμένων ἱερέων τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς μας, ἣ ὁποία καὶ τὸν ἐτίμησε καὶ ἐτιμήθη παρ' αὐτοῦ», «... ὑπῆρξεν τύπος καὶ ὑπογραμμὸς, ὑπῆρξεν παράδειγμα πρὸς μίμησιν δι' ὅλους τοὺς χριστιανούς καὶ ὅλοι τὸν ἐγνωρίζαμεν ὡς τὸν εὐσεβῆ ἱερέα, ὁ ὁποῖος ἐπίστευεν αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἐδίδασκε καὶ τὰ ὁποῖα προσπαθοῦσε τὰ ἐφαρμόσῃ πρῶτος εἰς τὴν ζωὴν του», ἐνῶ εἰς ἄλλο σημεῖον τῆς ὁμιλίας του ὑπεγράμμισεν τὴν μεγίστην ἀλήθειαν ὅτι: «ἐκεῖ ὅπου πραγματικὰ δοξάζεται ὁ ἱερέας εἶναι, ὅταν ἴσταται ἐνώπιον τοῦ φρικτοῦ θυσιαστηρίου καὶ

ὅταν κάνουντας χρήσιν τῆς χάριτος τῆς εἰδικῆς ἰερωσύνης μέ τήν ὁποίαν τὸν ἔχει δωροφορήσει ὁ Θεός, δέεται καὶ μετατρέπει διὰ τῆς εὐχῆς καὶ τῆς προσευχῆς του μέ τήν ἐπίκλησιν τῆς παντοδυνάμου χάριτος τοῦ Θεοῦ τὸ ψωμί καὶ τὸ κρασί σέ Σῶμα καὶ Αἷμα Χριστοῦ». Τὴν σπουδαίαν αὐτὴν ἐπισήμανσιν συνεπλήρωσεν ἐν συνεχείᾳ μέ τὴν πρὸς τὸν Κύριον προσευχὴν καὶ παράκλησιν: «... ὅπως ἐπὶ τῆς γῆς ἐδόξασε τὴν ζωὴν τοῦ ἀειμνήστου π. Γεωργίου, ἔτσι νὰ συνεχίσῃ νὰ τὴν δοξάζει τὴν ἰδίαν ζωὴν μέ τὸ ἀνέσπερον φῶς τῆς αἰωνιότητος εἰς τὰ φωτόλουστα παλάτια τοῦ Παραδείσου καὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ νὰ τὸν καταστῇ καὶ ἐκεῖ λειτουργὸν τῶν Ἁγίων Του Μυστηρίων...».

Ὅμως, εἰς ἀνάλογον τόνον καὶ λίαν ἐπιτυχῶς ὠμίλησεν καὶ ὁ πρωτοπρεσβύτερος καὶ προϊστάμενος τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ π. Κυριακὸς Τσουρός, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν σύντομον βιογραφικὴν ἀναφορὰν τοῦ μεταστάντος ἐπεσήμανεν ὄχι μόνον τὴν εὐγενῆ καταγωγὴν του, ἀλλὰ καὶ τὴν θεολογικὴν του παιδείαν, τὴν λειτουργικὴν

του κατάρτισιν, τὸ ἐκκλησιαστικὸν του φρόνημα, τὴν μουσικὴν του ἐπιδεξιότητα καὶ τὴν κηρυκτικὴν του ἰκανότητα ἐν συνδυασμῶ μέ τὸν φιλόανθρωπον καὶ εὐγενικὸν χαρακτῆρα του, προσόντα τὰ ὁποῖα «κατέστησαν αὐτὸν ἰδανικὸν ποιμένα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ, ἐκκλησιαστικὸν ἄνδρα μέ ἀξιόλογον ποιμαντικὴν καὶ κοινωνικὴν δραστηριότητα, σεβαστὸν καὶ ἀγαπητὸν ὑπὸ πάντων».

Μετὰ τὸ πέρασ τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας ἡ ἱερὰ πομπὴ κατηθύνηθη πρὸς τὸ Α΄ Νεκροταφεῖον, ὅπου καὶ ἔγινεν ὁ ἐνταφιασμός μέ τελευταίαν εὐχὴν ἐκείνην τοῦ ἀυταδέλφου του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Πατρῶν κ. Νικοδήμου.

Κατακλείομεν τὸ ἐπιγραμματικὸν αὐτὸ σημεῖωμα ἐκζητοῦντες τὴν εὐχὴν τοῦ σεβαστοῦ πρωθιερέως ἀειμνήστου πατρὸς Γεωργίου Βαλληνδρᾶ καὶ εὐχόμενοι ταπεινῶς, ὅπως Κύριος ὁ Θεὸς «κατατάξῃ αὐτὸν μετὰ τῶν Ἁγίων», εἰς δὲ τὴν πρεσβυτέραν, τὰ τέκνα καὶ τοὺς λοιποὺς οἰκείους αὐτοῦ χαλυβδῶν τὴν ἐλπίδα τῆς Κοινῆς Ἀναστάσεως!

Ἱερὰ Μονὴ Ἁγίων Ἀναργύρων Ἑρμιόνης

Στὸ μυχὸ τοῦ νοτίου κόλπου τῆς Ἑρμιόνης (Αργολίδος), τοῦ «Πόρτο-Κάπαρη», σέ ἀπόστασιν ἐνὸς περίπου χιλιομέτρου ἀπὸ τὴν παραλία, βρίσκεται ἡ Μονὴ τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων.

Ἡ ἀρχὴ τῆς ἱστορίας τῆς Μονῆς ἀνάγεται στὸν 11ο μ.Χ. αἰώνα, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν 16ο αἰώνα ἔχουμε σαφεῖς καὶ ἀκριβεῖς ἀποδείξεις καὶ λεπτομερῆ στοιχεῖα τῆς ἱστορίας τῆς.

Ἀπὸ τὸν 17ο αἰώνα ἦταν μετόχι τῆς μονῆς τῆς Μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ τὸ 1720 γίνεται πατριαρχικὸ Σταυροπήγιο, ἐνῶ τὸ 1798 ὁ Γρηγόριος ὁ Ε΄ ἀνανεώνει τὴν Σταυροπηγιακὴ ἀξία τῆς Μονῆς μέ Σιγίλιον, τὸ ὁποῖο ἐσώζετο μέχρι πρό τινος στὴ Μονὴ τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ τῆς Ὑδρας.

Μεγάλῃ εἶναι ἡ συμβολὴ τῆς Μονῆς στὸν Ἀγῶνα τοῦ Εἰκοσιένα ὑπὸ τὴν πνοὴν τῶν ἀξίων Ἡγουμένων. Ἐδῶ εἶχε καταφύγει καὶ ὁ Ἀγωνιστὴς Ἱεράρχης Ἀνδρούσης Ἰωσήφ, καταδιωκόμενος ἀπὸ τὸν Ἱμπραήμ. Κατὰ τοὺς μαύρους χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἡ Μονὴ ἀκμάζει καὶ βοηθᾷ ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς σέ πνευματικὰ καὶ σέ οἰκονομικὰ θέματα.

Ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1822 ὡς τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1823 ἡ Ἑρμιόνη ἔγινε ἔδρα τῆς ἐπαναστατικῆς Κυβερνήσεως. Τὰ μέλη τῆς ἐπικαλοῦνται τὴ δραστηριότητα τοῦ ἄλλου μεγάλου Ἡγουμένου τῆς Μονῆς Χατζῆ-Μακαρίου γιὰ τὴν ἐξέγερση καταλυμάτων ἐντὸς ἡ ἐκτὸς Μονῆς. Ὅταν ἡ Κυβέρνηση μεταφέρεται στὸ Κρανίδι, οἱ πάντες πρὶν φθάσουν ἐκεῖ περνοῦν νὰ πάρουν εὐλογία ἀπὸ τοὺς Ἁγίους Ἀναργύρους. Ἀπὸ τίς ἀρχές τοῦ 1826 ἄρχισαν στὴ Μονὴ οἱ προετοιμασίες καὶ συσκέψεις γιὰ τὴν σύγκληση τῆς Γ΄ Ἐθνοσυνελεύσεως.

Τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Ἀγαθαγγέλου Χαραμαντίδη



Ποιμαντική Βιβλιοθήκη

Ν. Βασιλειάδη, Γ. Ψαλτάκη, *Ἡ ἔρμηνεία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης*, ἔκδ. «Ὁ Σωτήρ».

Ἐνας σύγχρονος πνευματικός ἄθλος

Στὴν ἔντονη ἀντιπνευματικὴ καὶ πολεμικὴ κατὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας ἐποχῇ, ὑπάρχουν δόξα τῷ Θεῷ σύγχρονα πνευματικὰ ἀναστήματα ποὺ μᾶς προσφέρουν μὲ τὸν ἐκκλησιαστικὸ γραπτὸ τους λόγο πλουτισμὸ ὀρθοδόξου ἐρμηνευτικῆς θεολογίας.

Οἱ δύο ἐξάιρετοι θεολόγοι συγγραφεῖς κ. Νικόλαος Βασιλειάδης καὶ Γεώργιος Ψαλτάκης, μέλη τῆς Ἀδελφότητος Θεολόγων «Ὁ Σωτήρ», τελείωσαν πρόσφατα τὴν Ἑρμηνεία καὶ τὸν Ὑπομνηματισμὸ ὄλων τῶν Βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης!

Εἴκοσι πέντε συνεχῆ ἔτη χρειάστηκαν γιὰ νὰ ὀλοκληρώσουν τὸ ἔργο τους. Πρόκειται γιὰ ἄθλο συγγραφικὸ. Ἔργο ζωῆς, μὲ ἡράκλειες πνευματικὲς διαστάσεις καὶ μὲ προορισμὸ αἰωνιότητος.

Οἱ συγγραφεῖς μποροῦν νὰ καυχηθοῦν ἐν Κυρίῳ, καθ' ὅσον «ἐπληροφόρησαν τὴν διακονίαν» τους, ἀλλὰ καὶ διότι ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ παρέδωσαν ὄχι μόνον στὴν Ἐκκλησία μας, ἀλλὰ καὶ στὴν ἐπιστήμη, ἔργο ἄξιο θαυμασμοῦ.

Ἐνα τέταρτο αἰῶνος δαπάνησαν οἱ συγγραφεῖς γιὰ μία ἐργασία ἢ ὁποῖα κυριολεκτικὰ τοὺς «συνεῖχε» νύκτα καὶ ἡμέρα, ἀπόσταγμα βεβαίως ἐσωτερικῆς νήψης, ὄριμης πνευματικῆς σκέψης, σύνεσης καὶ καλλιέργειας. Τὸ σπουδαιότερο ὅμως εἶναι ἄλλο, ὅτι ὁ φιλομαθῆς καὶ εὐσεβῆς λαὸς μας θὰ μπορεῖ νὰ ἀντλεῖ ἀπὸ τὸ συγκεκριμένο ἐρμηνευτικὸ ἔργο «ἀείζωα, μὴ κενούμενα νάματα» γιὰ τὴν κατὰ Χριστὸν οἰκοδομὴ καὶ σωτηρία του.

Ἡ ὅλη πνευματικὴ ἐργασία διακρίνεται καὶ διαποτίζεται ἀπὸ τὸ ὀρθόδοξο ἐκκλησιαστικὸ φρόνημα, τὸ γνήσιο πατερικὸ πνεῦμα, τὴν θεολογικὴ ἀκρίβεια καὶ ἐμβρίθεια, τὴν ἐπιστημονικὴ ἐνημερότητα καὶ πληρότητα.

Κορύφωση καὶ καταξίωση ἐκκλησιαστικῆς ἀποδοχῆς τῆς Ἑρμηνείας αὐτῆς ὑπῆρξε ἢ ὑπὸ τῶν προκαθημένων τῆς Ὁρθοδοξίας κυροῦ Δημητρίου καὶ τοῦ νῦν Πατριάρχου Βαρθολομαίου ἔκφραση θερμῶν συγχαρητηρίων καὶ δικαίων ἐπαίνων «*διὰ τοὺς ποιουμένους τὴν ἔρμηνείαν τοῦ κειμένου*», ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ δευτέρου, ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι «*τὰ μέγιστα ἐπωφελές διὰ τοὺς τε κληρικούς καὶ διδασκάλους θεολογίας, καὶ τοὺς πιστούς*».

Εἰδικότερα

α) Ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση

Οἱ εἴκοσι πανόδετοι, καλαισθητοὶ τόμοι σὲ σχῆμα ἐνὸς κανονικοῦ βιβλίου χωρὶς ἰδιαίτερο κουραστικὸ ὄγκο, μὲ ἐπίχρυσα στὸ ἐξώφυλλο γράμματα καὶ μὲ τὴ λεζάντα τῆς ἐπτάφωτης λυχνίας, εὐκόλα προδιαθέτουν τὸν πιστὸ ἀναγνώστη. Σὰν ἓνα ὀπτικὸ σύνολο εἶναι πραγματικὰ κομψοτέχνημα, ποὺ μπορεῖ νὰ στολίζει τὴν βιβλιοθήκη τοῦ κάθε ὀρθοδόξου χριστιανοῦ, ἀφοῦ καὶ ἡ τιμὴ του εἶναι προσιτὴ γιὰ κάθε βαλάντιο.

β) Πηγὲς καὶ Βοηθήματα

Οἱ συγγραφεῖς χρησιμοποίησαν τὸ ἐπίσημο ἐγκεκριμένο τῆς Ἐκκλησίας κείμε-

νο τῶν Ο'. Ἡ διακριτικὴ τους ὅμως εὐχέρεια τοὺς ἔδωσε τὴ δυνατότητα νὰ ἀναφέρονται μὲ σεβασμὸ καὶ στὸ «διορθωμένο ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ» κείμενο γιὰ ἀπαραίτητες συμπληρώσεις, διασαφήσεις ἢ καὶ πολλές φορές συμπληρώσεις χωρίων, πρᾶγμα ποὺ ἐπιβάλλεται ἀπὸ θεολογικὴ ἐντιμότητα καὶ ἐπιστημονικὴ ἀναγκαιότητα. Νὰ σημειώσουμε ὅτι τὸ κείμενο τυπῶνεται μὲ ἔντονα μαῦρα στοιχεῖα γιὰ ἀνετότερη μελέτη.

Ἐκπλήσσει ὁμολογουμένως ἡ ἐκτενέστατη Βιβλιογραφία τῶν συγγραφέων ἐρμηνευτῶν. Κυριαρχεῖ δασιλέστατα ὁ αὐθεντικὸς ἐρμηνευτικὸς λόγος τῶν Πατέρων, ἀκολουθοῦν παλαιότερα καὶ νεότερα θεολογικὰ ἀναστήματα, ξένοι παλαιοδιαθητικοὶ ἐρμηνευτές, ποὺ δίνουν τὸ δικό τους ἔμπειρο καὶ ἔγκυρο στοχασμό. Οἱ συγγραφεῖς ἄριστοι γινώστες τῆς ἀγγλικῆς καὶ τῆς γαλλικῆς γλώσσης ἔχουν τὴ δυνατότητα τῆς σύγχρονης ἐπιστημονικῆς ἐνημερότητας τῶν νεώτερων βιβλικῶν δεδομένων. Ἐγκυρότητα καὶ αὐθεντικότητα σημαδεύει τὸ ἔργο τους μὲ πρόσβαση σὲ ξένα ἐπιστημονικὰ περιοδικά, μονογραφίες, ἄρθρα, μὲ ἰδιαιτερότητα στὴν ἱστορία καὶ τὴν ἀρχαιολογία.

γ) Γλώσσα καὶ ἐρμηνευτικὴ ἀπόδοση

Ἡ γλώσσα τῶν ἐρμηνευτῶν εἶναι ἱεροπρεπῆς γι' αὐτὸ καὶ γράφουν «εἰς τὴν ἀπλὴν νεοελληνικὴν, κατὰ τὸ ὀρθόδοξον πνεῦμα». Καὶ ὁ ὀλιγογράμματος πιστὸς εὐκόλα ἐννοεῖ τὰ γραφόμενα. Ὅσο γιὰ τὴν ἐρμηνευτικὴ ἀπόδοση τοῦ κειμένου μόνον ἀριστουργηματικὴ θὰ μπορούσε νὰ χαρακτηρισθεῖ, ἀφοῦ εἶναι ἔκδηλη ἡ γνήσια πατερικὴ σκέψη ποὺ διαχέει τὸ νοῦ τῶν συγγραφέων. Παρ' ὅλη τὴν ἔκταση τῆς ἐρμηνείας —ἐν σχέσει μὲ τὸ κείμενον— δὲν ἀπομακρύνονται ἀπὸ αὐτό, ἀλλὰ τὸ διασαφηνίζουν καὶ τὸ διασφαλίζουν μέσα στὸ ὀρθόδοξο πνεῦμα καὶ νόημα. Γιὰ νὰ

ἐπιβεβαιώσουμε τοῦ λόγου τὸ ἀσφαλὲς ἀναφερόμαστε πρόχειρα στοὺς δύο πρώτους στίχους τοῦ βιβλίου τῆς Γενέσεως. Ἔτσι οἱ εἴκοσι ἐννέα λέξεις τοῦ πρωτοτύπου κειμένου ἐρμηνεύονται μὲ διακόσιες εἴκοσι ὀκτώ (!), λέξεις.

δ) Εἰσαγωγές – Σχόλια – Ἐμβάθυνση

Στὴν ἀρχὴ τοῦ κάθε Βιβλίου γίνεται ἐκτενὴς λόγος γιὰ τὸν συγγραφέα του, τὴν χρονολογικὴ τοποθέτηση, τὴν ἐγκυρότητα καὶ τὴν γνησιότητα τοῦ συγκεκριμένου βιβλίου μὲ τὴν ἀσφαλιστικὴ δικλείδα τῆς ἐπιστημονικῆς ἐμπεδώσεως. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ὁ ἀναγνώστης αἰσθάνεται βεβαιότητα καὶ ἀσφάλεια γιὰ ὅσα θὰ μελετήσῃ στὴ συνέχεια καὶ κατὰ τὴν ὁμολογία τῶν ἐκδοτῶν «διὰ τὴν καλυτέραν κατανόησιν τοῦ κειμένου καὶ πρὸς διευκόλυνσιν τῶν ἀναγνωστῶν, πρὸ ἐκάστου κεφαλαίου παρατίθεται μικρὰ κατατοπιστικὴ εἰσαγωγή». Ὅμως ὁ ὀρθόδοξος μελετητὴς διακρίνει ἀμέσως τὴν ἐμβάθυνση καὶ τὸν ἐπίκαιρο σχολιασμὸ τῶν γεγονότων τοῦ κεφαλαίου. Παρελαύνουν πατερικὲς γνώμες, νεότερες, θεολογικὲς προεκτάσεις, ἀλλὰ καὶ προσωπικὲς παρεμβάσεις καὶ ἐκτιμήσεις τῶν συγγραφέων, ποὺ μὲ τὸν ἀκριβῆ καὶ ἐποικοδομητικὸ στοχασμό, τὴν ἀναφορά τους σὲ γεγονότα τῆς Καινῆς Διαθήκης ἀλλὰ καὶ τῆς σημερινῆς ἐποχῆς, ἀφοῦ ὅπως φαίνεται ἡ σημερινὴ ἀποστασία μας ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ τὸ Νόμο Του εἶναι παράλληλη μὲ αὐτὸ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης!

ε) Ἐπιστημονικὸ Ὑλικό

Τὸ ὅλο ἔργο διανθίζεται ἀπὸ περίτεχνα κομψοτεχνήματα: χάρτες, σχεδιαγράμματα, ἀγιογραφίες, πάπυροι, εἰκόνες, ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα, ποὺ συνθέτουν ἓνα ζωντανὸ κόσμον, ἄφωνο μὲν ἀλλὰ ἐξόχως ἐποπτικὸ καὶ διδακτικὸ, ἐπειδὴ ἐξηγοῦν ὅλα

τὰ ἀπαραίτητα ἱστορικά, θρησκευτικά, κοινωνικά καὶ πολιτιστικά δρώμενα τοῦ παλαιοδιαθηκικοῦ κόσμου καὶ τοῦ κοινωνικοῦ του περιγύρου.

Συμπέρασμα

Ἀποκτήσαμε ἀνεπανάληπτο θησαυρό, ἐμπλουτήσαμε τὴν πνευματικὴ μας φάρτρα· ὅμως τὸ χρέος μας ξεκινᾷ ἀπὸ ἐδῶ καὶ πέρα, δηλαδή αὐτὸ τὸ ἀνεξάντλητο πνευματικὸ χρυσωρυχεῖο πρέπει νὰ τὸ μελετήσουμε μὲ τὴ δέουσα προσοχὴ καὶ εὐλάβεια, ὥστε κατὰ τὴν ὁμολογία τῶν συγγραφέων «*ἡ μία καὶ ὁμοούσιος καὶ ζωοποιὸς καὶ ἀδιαίρετος Παναγία Τριάς, νὰ ἀνοίξη τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μας καὶ νὰ φωτίση τὸν νοῦν μας, ὥστε νὰ διακρίνωμεν τὰ θαυμάσια τοῦ νόμου τῆς Π. Διαθήκης καὶ νὰ ἀκολουθήσωμεν τὸν δρόμον τῆς σωτηρίας...*».

Πρέπει ὅμως νὰ μελετηθεῖ καὶ γιὰ ἓναν ἄλλο σύγχρονο λόγο. Ἡ Π. Διαθήκη δέχεται ραπίσματα καὶ πλήγματα ἀπὸ σύγχρονους δεδηλωμένους ἐχθρούς, ἀθέους ἀντιθέους, δωδεκαθεϊστές, ἀμοραλιστές καὶ ἄλλες ἀντίχριστες σκοτεινὲς δυνάμεις. Διότι δὲν θέλουν νὰ ἀκούσουν τὴν αἰώνια ἀλήθεια ὅτι ὁ Χριστὸς ὁ προφητευόμενος καὶ ἀναμενόμενος τῆς Π. Διαθήκης εἶναι ὁ ζῶν Κύριος, ὁ ρυθμιστὴς τῆς ἱστορίας, ὁ Κριτὴς τῆς οἰκουμένης ἐνώπιον τοῦ Ὁποίου «*πάν γόνυ κάμψαι*».

Καὶ ὁ τελευταῖος λόγος· ἐὰν συμβεῖ μετὰ τὴν μελέτη τῆς νὰ ρωτήσῃ καὶ ἐμᾶς ὁ Κύριος «*ὕμεις δὲ τίνα με λέγετε εἶναι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου*», ἀδίστακτα νὰ μπόρῃσουμε νὰ ἀπαντήσουμε μαζὶ μὲ τὸν Ἀπόστολο Πέτρο: «*Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος*»!

Παῦλος Σαββίδης
Θεολόγος Καθηγητῆς

Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν



Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου. Εἰκόνα τοῦ ἀγίου Κλήμεντος τῆς Ὁχρίδος, 14ος αἰ.

«*Τῷ ἀρχαγγέλῳ Γαβριὴλ δεῦτε καὶ συμπορευθῶμεν πρὸς τὴν παρθένον Μαρίαν, καὶ ταύτην ἀσπασώμεθα ὡς μητέρα καὶ τροφὸν τῆς ζωῆς ἡμῶν· οὔτε γὰρ μόνῳ πρόπον τῷ στρατηγῷ τὴν βασιλίδα ἀσπασασθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖς ταπεινοῖς ἔξεστι ταύτην ἰδεῖν καὶ προφθέγγασθαι, ἦν ὡς μητέρα Θεοῦ αἱ γενεαὶ πᾶσαι μακαρίζουσαι βοῶσιν* “*Χαῖρε ἀκήρατε, χαῖρε κόρη θεόκλητε, χαῖρε σεμνή, χαῖρε τερπνὴ καὶ καλή, χαῖρε εὖειδε, χαῖρε ἄσπορε, χαῖρε ἄφθορε, χαῖρε μητὲρ ἄνανδρε, χαῖρε νύμφη ἀνύμφευτε*”.

Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ

Τὸ ἦθος τοῦ '21!...

Τοῦ Μανώλη Μελινοῦ

Μέσα στην ἀτμόσφαιρα τοῦ θαύματος θὰ ζήσουμε μέ ἔξαρση τὴν Ἐθνικὴ Ἡμέρα. Εἶναι «*ἡ μέρα τῶν Ἑλλήνων*». Ἀνάταση ψυχῶν καὶ ἔθνικὴ Μυσταγωγία. Μέρα καὶ μνήμη παιδαγωγικὴ. Ἡ σκέψη πετᾶ σὲ τύμβους καὶ τρόπαια, ἐκεῖ ὅπου τοῦ νοῦ τὰ φτερουγίσματα καὶ τῆς καρδιᾶς οἱ παλμοί, ἀποτέλεσαν μιὰν ἁρμονικὴ συνήχηση ἔθνικῆς μουσικῆς συμφωνίας. Αὐτὴ ἡ συμφωνία περιέχει τὸ ἦθος τοῦ '21 καθὼς καὶ τὸ βαθύτερο νόημα καὶ μῆνυμα τῶν πράξεων. Τέτοιες πράξεις στὸ λόγο καὶ στὴν καίρια στιγμή, ποὺ ὁ ἄνθρωπος ἀντιμετωπίζεται μέ τὸ ὑπέρτερο χρέος εὐθύνης, ἀποτελοῦν πρῶτα-πρῶτα, πνευματικὰ σήματα. Μέ τὸν τρόπο αὐτό, ὁ ἄνθρωπος νικώντας τὴν τυφλὴ «ἀναγκαιότητα» τῆς ζωῆς, ἀνυψώνεται στὴν πραγματικὴ ἐλευθερία ποὺ αὐτὴ δὲν εἶναι πιά ἡ μονόπλευρη, ἀλλὰ ἡ πνευματικὴ ἐλευθερία στὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατο.

Αὐτὴ ἡ χειροπιαστὴ πραγματικότητα εἶναι ποὺ δὲν ἀφήνει νὰ χαθεῖ στὴν ποντοπορία τῶν αἰώνων, τὸ σκάφος τῆς Ἑλλάδος. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ζητήσουμε τὸ χρησμὸ τῶν Δελφῶν, νὰ σύρουμε τὴν Πυθία ἀπὸ τὰ μαλλιά, ν' ἀντικρύσουμε «*παγὰν οὐ λαλέουσιν*». Μᾶς τὸ χρησμολογοῦν οἱ ἀμέτρητες ὡς τὰ τώρα σελίδες τῆς Ἱστορίας μας. Τόσο οἱ φωτεινές, ὅσο καὶ οἱ ἀνήλιαγες... Νά, σὰν αὐτὴ, τὴν πιὸ σκοτεινὴ, τὴν ἀπελπιστικὰ χαώδη, ποὺ γράφτηκε τὸ 1453.

Ἡ ἡμερολογιακὴ ἀνατολὴ τῆς, τοῦ Βυζαντίου, ἦταν τὸ ἡλιοβασίλεμα. Τὴ μέρα τῆς 29ης Μαΐου ἀρχίζει ἡ ἀπέραντη νύχτα γιὰ τὸν Ἑλληνισμό.

Ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, κληρονόμος τοῦ ἐκτυφλωτικοῦ πολιτισμοῦ τῆς κλασικῆς Ἑλλάδος, ἔχει καταλυθεῖ. Τὸ θρηνητικὸ συναξάρι τῆς 29ης Μαΐου, τὸ

ἔνδοξο Μαρτυρολόγιο τοῦ 1453 καὶ τῆς νύχτας ποὺ ἀκολούθησε, νοτισμένο ἀπὸ τὰ δάκρυα ἐνὸς λαοῦ πονεμένου ἀλλὰ περήφανου, ξεδιπλώνεται μπρὸς μας.

Μέ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ποὺ εἶναι τῶν ὀνείρων ἡ πόλη, ὁ λυγμὸς καὶ ὁ σπαραγμὸς τῆς ἔθνικῆς ψυχῆς, μόλις ποὺ ἡ νύχτα τύλιξε στὶς γάζες τῆς τὶς λεύτερες καρδιές, τὸ ἔθνος ἔξαντλημένο κι αἰμόφυρτο, μέ τὸ δράμα του στὰ τρισβαθὰ, μέ τὸ δάκρυ πιὸ καυτό, ἀλλὰ καὶ μέ τὴν κρυφὴ ἐλπίδα, καταφεύγει στοὺς στοργικοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ ὁ σκλάβος τὴν πίστεψε γιὰ μάνα καὶ μάνα τὴν ὀνόμασε.

Ἐνδεικτικὰ, ἄς φιλοξενήσουμε στὴ μνήμη τὰ λόγια ποὺ ἀργότερα ἕνας μεγαλοπράγμων πατριάρχης, ὁ Ἰωακείμ ὁ Γ', ἀπηύθυνε στὸν ἐπισκέπτη του, Γάλλο δημοσιογράφου Deshamps: «*Τί μέ θωρεῖτε, κύριε; Δὲν βλέπετε, ἴσως, τὸ λευκὸ ἔνδυμα τοῦ ποντίφηκος. Μὰ τὸ προνόμιο τοῦ μαύρου ράσου τὸ κατέχω μόνον ἐγώ! Φέρω τὸ πένθος τοῦ Γένους μου!*».

Ἀνάμεσα στὴ λερὴ φουστανέλα καὶ στὴν θαλασσόβρεχτη βράκα, ὑψώνεται αἰώνιο ἔθνικὸ σύμβολο τὸ ράσο. Μέσα στὶς πτυχώσεις του μέ στοργὴ ἀλλὰ καὶ ἠρωϊσμὸ καὶ αὐτοθυσία, ἔκρυβε ἡ Ἐκκλησία τὴν ψυχὴ τοῦ Γένους. Μέ πολλοὺς τρόπους διατήρησε τὴ σπῖθα κρυμμένη στὴ στάχτη (κατὰ τὸν Ζαμπέλιο). Ἄγγιξε τὶς πιὸ εὐαίσθητες μυστικὲς χορδὲς τοῦ ὑπόδουλου, τὶς ἔκανε νὰ ἀναδίνουν μελωδίες τρυφερὲς γιὰ τὴν ἀλυσοδεμένη Πατρίδα. Τὰ ἱερὰ στελέχη τῆς, ἀπὸ τὸν ἀρχιερέα ὡς τὸν καλόγερο δὲν ἐδίστασαν νὰ γίνουν ὀλοκαυτώματα, σχίζοντας ἔτσι τὴ νύχτα, ξανὰ καὶ ξανὰ. Ὁ Rouqueville ὑπολογίζει ὅτι οἱ κληρικοὶ ποὺ μαρτύρησαν ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, ξεπέρασαν τὸν ἀριθμὸ τῶν ὀκτῶ χιλιάδων!...

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΑ

ΣΤΥΓΜΙΟΤΥΠΑ

Φωτογραφίες Χρήστου Μπόνη



Με Έορταστική έκδήλωση έτίμησε ή Χριστιανική Στέγη Ίλιου «ή Όδός» τὸ Θεοφιλέστατο Έπίσκοπο Χριστουπόλεως κ. Πέτρο, τέως Γενικό Διευθυντή τῆς Άποστολικῆς Διακονίας τῆς Έκκλησίας τῆς Έλλάδος, για τὴν πολυετή δράση και προσφορά του στην Έκκλησία και στον Έραποστολικό Όργανισμό τῆς Άποστολικῆς Διακονίας, τὴν ὁποία με ιδιαίτερη ἀγάπη ὑπογράμμισε ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Άττικῆς κ. Παντελεήμων.



Τελετή ἀπονομῆς τῶν πτυχίων στους ἀποφοίτους τῆς Άνωτέρας Έκκλησιαστικῆς Σχολῆς (30.1.2002)



Έπίσκεψη τῆς Έθνικῆς ὁμάδας ποδοσφαίρου τῶν Έλπίδων στην Έερά Άρχιεπισκοπή Άθηνῶν (18.2.2002)



Έπίσκεψη τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Νικαίας κ. Άλεξίου στις Άνδρικές Φυλακές Κορυδαλλοῦ. Τέλεση Άκολουθίας τῶν θυρανοιξίων τοῦ νέου Έερού Παρακκλησίου τοῦ Άγίου Έερομάρτυρος Έλευθερίου (20.2.2002)



Ό Σεβ. Μητροπολίτης Χίου κ.κ. Διονύσιος εὐλογεῖ τὸν πιστὸ λαὸ στην Ί. Μονή «Παναγίας Βοηθείας», κατὰ τὴν Άρχιερατικὴ Πανηγυριν τῆς μνήμης τοῦ Άγίου Άνθίμου τοῦ Χίου (15.2.2002).



ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΚΑΛΟΣ ΕΚΛΟΣΕΩΝ Ε.Μ.Υ.Ε.Ε.,
Ι. ΓΕΝΗΛΑΔΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑ - ΟΡΕΕΣ
ΤΗΛ.: 7218308, FAX: 7218336
ISSN 1195-7203

PORT
PAYE
HELLAS

ΠΛΗΡΗΣ
ΤΕΛΟΣ
Απλή Συνταγή
Προσέλευση

